

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ “СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”

ГЕОЛОГО – ГЕОГРАФСКИ ФАКУЛТЕТ

Катедра „Регионално развитие”

АДРЕАН ХРИСТОВ ГЕОРГИЕВ

ВЪНШНИ МИГРАЦИИ В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ПЕРИОДА

1989 -2010г.

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „Доктор”, Научна област 4.4. Науки за земята, шифър 01.08.08. География на населението и селищата

Научен ръководител: проф. д-р Петър Славейков

София, 2015г.

Адреан Христов Георгиев

ВЪНШНИ МИГРАЦИИ В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ПЕРИОДА

1989 -2010г.

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „Доктор”, Научна област 4.4. Науки за земята, шифър 01.08.08. География на населението и селищата

Научен ръководител: проф. д-р Петър Славейков

Научно жури:

Председател: Доц. д-р Климент Найденов - СУ

Членове: Проф. д-р Чавдар Младенов - НИГГГ-БАН

Проф. д-р Петър Славейков - СУ

Проф. д-р Христо Каракашев - УНСС

Доц. д-р Камен Петров – УНСС

Рецензенти: Доц. д-р Климент Найденов – СУ

Проф. д-р Чавдар Младенов - НИГГГ-БАН

София, 2015г.

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита на разширен катедрен съвет на катедри „Регионално развитие” и „Регионална и политическа география” при Геолого-географски факултет на СУ „Св. Климент Охридски”, проведено на 17.06.2015г.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 07.09.2015г. от 10.00 часа в зала 242 в Ректората на СУ”Св. Климент Охридски”, гр.София, бул. „Цар Освободител”№15

Материалите по защитата са на разположение на интересуващите се в деканата на ГГФ, стая 254/северно крило/, Ректорат, СУ „Св.Климент Охридски” и ще бъдат публикувани на сайта на СУ”Св. Климент Охридски”.

СЪДЪРЖАНИЕ

1. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.

Актуалност на темата

Обект и предмет на темата

Цел и задачи на изследването

Подходи и методи на изследването

Степен на разработеност на проблема.

Структура на дисертационния труд

2. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Увод.

I. Теоретико-методологични основи на изследванията върху миграциите.

I.1. Теоретични основи на изследванията върху миграциите.

I.1.1. Същност на миграциите.

I.1.2. Миграционни фактори.

I.1.3. Миграционни теории и модели

I.1.4. Показатели за измерване и анализ на миграциите.

I.1.4.1. Количествени показатели

I.1.4.2. Териториални/пространствени/ показатели

I.1.4.3. Качествени показатели

I.1.4.3.1. Правно-миграционни аспекти и особености на бежанската вълна към България през 2014г.

I.2. Методика на изследването

I.2.1. Времеви обхват и периодизация на изследването.

I.2.2. Административно-териториално устройство, икономическо и статистическо райониране по време на разглеждания период.

I.2.3. Математически методи и формули за изразяване на демографските процеси и характеристики свързани с външните миграции.

I.2.3.1. Установяване ръста в броя население за разглеждания период и подпериоди и неговата динамика.

I.2.3.2. Установяване стойностите на естествения прираст за разглеждания период и подпериодите.

I.2.3.3. Установяване стойностите на външното и вътрешното миграционно салдо и броя на емигриралите лица по региони /области и статистически райони / и в национален мащаб.

I.2.4. Метод на Джон Уеб за установяване структурата на ръста в броя на населението. Типове ръст в брой население в зависимост от стойностите на съставните компоненти.

I.3. Проблеми в методиката и пропуски в технологията на „Преброяване 2011г.“, довели до грешки в установяване на вътрешните и външни миграции.

II. Регионално разпределение на външните миграции и влиянието им върху динамиката в броя на населението и структурата на ръста.

II.1. Северозападен статистически район.

II.1.1. Област Видин

II.1.2. Област Враца

II.1.3. Област Ловеч

II.1.4. Област Монтана

II.1.5. Област Плевен

II.2. Северен Централен статистически район.

II.2.1. Област Велико Търново

II.2.2. Област Габрово

II.2.3. Област Разград

II.2.4. Област Русе

II.2.5. Област Силистра

II.3. Североизточен статистически район.

II.3.1.Област Варна

II.3.2.Област Добрич

II.3.3.Област Търговище

II.3.4.Област Шумен

II.4.Югоизточен статистически район.

II.4.1.Област Бургас

II.4.2.Област Сливен

II.4.3.Област Стара Загора

II.4.4.Област Ямбол

II.5.Югозападен статистически район.

II.5.1.Област Благоевград

II.5.2.Област Кюстендил

II.5.3.Област Перник

II.5.4.Област София

II.5.5.Област София/столица/

II.6.Южен Централен статистически район.

II.6.1.Област Кърджали

II.6.2.Област Пазарджик

II.6.3.Област Пловдив

II.6.4.Област Смолян

II.6.5.Област Хасково

III.Отражение на външните миграциите върху демографската ситуация в България.

III.1.Специфика на съвременните външни миграции в България.

III.1.1. Исторически преглед на външните миграции преди 1989г.

III.1.2.Етапи и посока на миграциите след 1989г.

III.1.2.1. Етапи и специфика на миграциите след 1989г.

III.1.2.2. Посока на миграциите след 1989г.

III.2. Регионалната политика на ЕС-концепции, съвременни реалности и приложимост в България.

III.2.1. Регионалната политика на ЕС-концепции и съвременни реалности

III.2.2. Демографски процеси и категории за оценка на демографското състояние.

III.2.2.1. Основни демографски показатели.

III.2.2.1.1. Ръст в брой население.

III.2.2.1.2. Естествен прираст.

III.2.2.1.3. Миграционно салдо.

III.2.2.2. Вторични показатели.

III.2.2.2.1. Коефициент на възрастова зависимост.

III.2.2.2.2. Коефициент на демографско заместване.

III.2.3. Основни заплахи, произтичащи от демографската криза.

III.2.3.1. Заплахи за националната сигурност и отбрана

III.2.3.2. Заплахи за интелектуалния потенциал и работната сила.

III.2.3.3. Заплахи, произтичащи от неравномерното териториално разпределение на населението и неравенствата в социално-икономическото развитие на регионите.

III.3. Демографска ситуация в България

Заключение.

Литература.

Приложение.

**3. ИЗВОДИ, ПРИНОСНИ МОМЕНТИ И ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С
ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД**

1. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.

Актуалност на темата.

Актуалността на темата произтича от нуждата да се изчисти публичното пространство от двукратно оповестяване на стойностите на миграциите след 1989г. и спекулативното им използване за политически цели. В тази връзка **е изключително важно да се премахне противоречието в данните за напусналите страната ни лица след 1989г. Това важи особено за данните на регионално ниво.** В крайна сметка броят на напусналите страната в най-различни изказвания, репортажи и анализи варираше между 1млн. и 2млн. души, което в относителен дял представлява между 11% и 22% от населението на страната към 31.12.1988г. Тези цифри в доста широки граници не носят вярна и обективна информация за състоянието, както на демографската обстановка в страната и произтичащите от това процеси, така и за действителния брой на емигриралите българи след 1989г. Повърхностното и незадълбочено познаване на процеса „Емиграция“ от страна на журналистите, също допринесе за доста разтегнатата информация. По този начин в медийната среда и общественото пространство се създаде мнение, че основната и единствена причина за загубата на население е емиграцията. Този факт удобно изместваше фокуса от политическата нерешителност за непопулярни реформи и икономическото изоставане, последвани от сериозно намаление на раждаемостта и значително увеличение на отрицателния естествен прираст. Причина за насаждане на тези необективни и широкодиапазонни цифри бе слабата координация между държавните институции в лицето на МВР, МВнР и Националния статистически институт, както и липса на опит в отчитане и анализ на миграциите в статистическото ведомство. Изясняване на реалния брой емигрирали лица след 1989г. е нужно, за да се даде пълна яснота за ролята на външните миграции в процеса на намаление на населението и неговата относителна тежест в различните етапи на следдемократичното демографско развитие на страната. Точните данни за този показател са основен фактор за формиране на правилна и реалистична демографска концепция, осъществявана чрез гъвкава и успешна демографска стратегия, съобразени с реалното състояние в структурите на населението и управление на демографските процеси в положителна посока. Липсата на точни и коректни данни относно външните миграции от България след 1989г., влошената демографска обстановка в страната, с ясни параметри на демографска криза в повечето региони, даде основание за разработване на настоящото изследване, в което се прави опит да бъде установен броят на емигриралите лица в национален мащаб и на ниво области и статистически райони за периода 1989-2010г. и да запълни съществуващата информационна

ниша, с което да бъде полезно при следващи проучвания върху населението и регионалната политика на Р.България.

Обект и предмет на темата.

Обект на изследването е населението на Р.България. **Предмет** на изследването е движението на неговия брой и външните миграции в периода 1989-2010г. За установяване на точни и коректни резултати разработката използва и проучи естествения прираст и вътрешните миграции в административно-териториалните и статистическите единици.

Цел и задачи на изследването.

Цел на изследването: Разработката си поставя за цел да установи реалния брой на емигриралите лица от страната за периода 1989-2010г. по области и да даде ясна представа за обема и обективна оценка за ролята на външните миграции в процеса на намаляване на населението по административно-териториални единици, статистически райони и в национален мащаб.

Да установи основните дестинации и обеми на емигриращите и се опита да ги структурира по пол, възраст, образование и професионална квалификация.

В процеса на работата се прави опит да се очертаят основните причини, довели до драстичния спад в броя на населението на страната, като се проследи и движението на другия основен компонент на ръста в брой население- естествения прираст и евентуалните мерки за преодоляване на настъпилата демографска криза с механизмите на регионалната политика.

Задачите, които са поставени за решаване в изследването, засягат различни демографски категории, икономически и политически процеси, етнически и конфесионален състав на населението, психологически и мотивационни фактори, имащи връзка с миграционните процеси:

- формулиране на причините, предизвикали миграционните процеси в различните периоди на изследването;
- установяване загубите на население, както от емиграция, така и от отрицателен естествен прираст;
- чрез прилагане метода на Джон Уеб да се установи на регионално и национално ниво ролята на външните миграции за намаляването на населението, поетапно и за целия период на изследването;

- да се направи анализ на демографско състояние на областите към края на наблюдавания период и да се предложат евентуални мерки и инструменти за преодоляване на негативните ефекти от демографската криза;
- да се очертаят основните предизвикателства, опасности и процеси, върху които трябва да се съсредоточи стратегията за смекчаване на ефекта на демографската криза и задържане на негативните процеси;

Основната теза на настоящия дисертационен труд е, че получените в хода на изследването в хронологичен и динамичен ред данни за нетната външна миграция и естествения прираст по области, определят водеща роля на външните миграции в общото намаление на населението и значителен отрицателен ефект в демографското развитие на страната, но делът на естествения прираст с бързи темпове догонва миграционното салдо. Изследването поддържа тезата, че емиграцията има лек превес пред естествения прираст в общите загуби на брой население за периода 1989-2010г., но много по-дълготрайни са негативните процеси в естествения прираст, който е основен обект на въздействие на демографската политика в рамките на определена демографска концепция.

Подходи и методи на изследването.

Методите, използвани в разработката, са комплексни и разнообразни поради широкообхватната специфика на проблема. Наред с основните научни методи: *анализ и синтез, индукция и дедукция, сравнително-исторически* и др., са използвани методи от научни сфери, широко застъпени в материята на миграциите. За демографската част основни са *статистическите и математическите методи*. Първите - за установяване числеността на групи, категории и др. от населението, основно по два способа: косвен - чрез различни национални регистри, административни регистри, база данни на МВР и Гранична полиция и др., и пряк или балансов, разликата в резултатите от две последователни преброявания за дадена административно – териториална единица или цялата територия на страната, който е основно използван в работата. Вторите - за установяване числеността на групи и категории от населението, за които няма пряка или косвена информация, но чрез математически формули и моделиране може да се получат точни и достоверни данни. С методите на демографията се категоризира населението по структури /пол, възраст, религия, брачност и др./ и процеси /раждаемост, смъртност, миграции/. *Социологическите методи* показват влиянието на промените в обществената среда /политическа обстановка, стопанско развитие, социална система и др./ върху демографските процеси чрез мотивацията на населението за брачност, репродуктивност, миграционни настроения. Този вид методи разкриват влиянието на връзката „държава-общество-човек“ върху механизмите за формиране на демографското

поведение на населението. *Описателно-информационният метод* е класически за географската наука, той излага фактите и данните от изследователската работа, класифицира ги според характеристиките на проблема и чрез географския анализ и синтез формира решения и закономерности. Методите на географската регионалистика и геодемографията като *хронологично-териториалния* и *регионалния анализ* осигуряват информация относно териториалното формиране границите на регионите и историческото им развитие в най-близък период и определят териториалното разпределение на миграциите и другите демографски категории, използвани в разработката. *Картографският* и *графо-аналитичният* метод чрез карти, диаграми и графики онагледяват състоянието, динамиката и тенденциите в демографските процеси. Широкият спектър области, чийто методи се използват в разглеждането на външните миграции, доказва неговата сложност и многопластовост. За задълбоченото установяване същността, причините и обема на съвременните миграционни процеси в България е нужен комплексен подход, за да се достигне до данни, удовлетворяващи в достатъчна степен научните кръгове, информационната среда и органите за планиране и се излезе от омагьосания кръг на преувеличена и необективна информация, относно броя на емигриралите лица и ролята на външните миграции за кризисната демографска обстановка в страната. Фокусираните в същността на миграциите разнообразни природни, икономически и социални фактори и процеси, и важната роля, която играят за числеността на населението за дадена територия и оценка и правилно прогнозиране на човешките ресурси, привличат интереса на учени и специалисти от най-различни сфери на познанието: демографи, икономисти, социолози, икономисти, географи, регионалисти, разглеждащи причините, разпределението, ефектите, проблемите и позитивите от механичното движение на населението.

Степен на разработеност на проблема.

Проучването на литературата по въпроса за външните миграции от България са многобройни и засягат най-различни страни на проблема, но регионалното им разпределение и влиянието им върху динамиката в броя население и тяхната роля в този показател на регионално ниво, не е разработвана. Изследванията върху миграциите в България са поле на задълбочена научна работа от 30-те години на XXв. Техните обеми и посоки са разгледани в първото демографско изследване на Г. Данаилов. С изключителен научен принос за механичните движения на българското население след Освобождението до края на XXв. са изследванията на Анастас Ю. Тотев. На този бележит икономист, статистик и демограф дължим точните, научно и правно обосновани, данни за движението на населението по време на войните за национално обединение и след това, както и преселванията на български турци и правните спогодби за това между Р.България и Р.Турция. Важен принос към оценка на

демографското състояние и политика има М. Минков. **Публикуваните изследвания** върху външните миграции в България след 1989г. се съсредоточават в голямата си част върху анализ на мотивационните фактори и нагласи, миграционния потенциал и качествените характеристики на мигриращите. Много повече са публикациите, засягащи емиграцията, отколкото тези за имиграцията, което е съвсем нормално при огромната разлика в обема на двата потока. Обемът на мигрантите се разглежда в национален мащаб като общ брой на лицата напуснали или заселили се в страната. Числеността на мигриралите, особено на емигрантите, което е много по-важно поради несравнимо по-големия им обем на регионално ниво, области и райони на икономическо планиране, почти не е изследван, а ако са оповестени данни /основно в ежедневния печат/ те са неангажирани научно, ориентировъчни и не може да се гарантира тяхната достоверност и обективност, поради неоформеността им като научни съобщения със съпътстващите извори и метод на изследване. Първото изследване, което има за цел да проучи българските емиграционни тенденции изчерпателно е „Външната миграция на населението в България” на Йордан Калчев, 2001г., в което обаче не се разглеждат миграциите на регионално ниво. Друга статия на Й. Калчев в съавторство със Стоян Тотев е „Емиграционни процеси и социално-икономическо развитие на България”, 2000г. Интересен аспект на това изследване е опитът да се направи специфичен профил на миграцията по региони в три категории, основаващ се на анализи на демографските и икономическите условия в административните области на България. Тезата е, че периферните региони произвеждат трайна емиграция, регионите със западащи индустрии – икономическа миграция, но също имиграция, мотивирана от желание за професионална реализация, докато централните и икономически конкурентни региони имат преобладаващо „потенциална миграция”. Тази разработка прави ценна класификация на регионите и вида емиграция, която генерират, но и в този труд липсва количествено разпределение на емигрантите по региони. Ценен принос в средата на 90-те години на ХХв. са изследванията върху миграционните процеси и тенденции на Даниела Бобева, 1994г., 1996г., но са съсредоточени предимно върху миграциите с цел образование и реализацията на вишистите. Посоката на емиграциите и създалите се емигрантски общности в Южна Европа са разработени в сборника на ИЕФЕМ - БАН „Етнография на миграциите-българите в Средиземноморието”, засягащ българите в Гърция, Кипър, Италия, Испания, Франция и Португалия. Споменатите изследвания до голяма степен обхващат миграциите, но при тях липсва специализирания геодемографски регионален анализ на обема, факторите и териториалното разпределение на миграциите, както и възникналите пространствени неравенства и демографска ситуация, следствие на механичното движение на населението в регионите. Тази информация е изключително важна за осъществяването на успешна регионална политика.

Етно- религиозните фактори, динамиката и емигрантските общности в миграционните процеси при българските турци са задълбочено разработени от Антонина Желязкова, Мила Маева, Илона Томова и др. Същността, методиката и методологията при разработване на миграционните процеси и ефектите от тях са изследвани от Йордан Калчев, Петър Славейков, Марта Сугарева, Ролан Преса и др.

Демографските и психологическо-социални проблеми, възникнали вследствие на емиграцията, са обект на сериозен анализ в публикации на Петър Славейков, Михаил Мирчев, Тони Трайков, Климент Найденов, Антон Иванов, Петър Иванов и др.. В голяма част от тези разработки се акцентира върху острите регионални различия, възникнали вследствие на емиграцията и демографския срив.

Връзката „население - човешки ресурси - национална сигурност” в условия на демографска криза и завишена емиграция е разгледана и анализирана в поредица публикации на П.Славейков, В.Иванов, Н.Слатински и др. Оценката на състоянието и проблемите и прогнозирането на бъдещи такива дава важни и изключително навременни насоки за развитие, както на въоръжените сили и службите за сигурност, така и за възможностите при поемане на ангажименти за изпълнение на съюзническите ни задължения в евроатлантическите структури и охрана на външните граници на ЕС.

Структура на дисертационния труд.

Дисертационния труд е с обем 182 страници, включва увод, три глави, заключение, използвана литература и съкращения. Към изследването са приложени 5 карти и 8 приложения, изработени са 35 таблици, 36 фиури, 5 диаграми 2 от делни таблици. Използваните източници са общо 55, от които 40 са на кирилица, 11 на латиница и 4 интернет адреса.

2.СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В увода последователно са описани актуалността на темата, целта и задачите поставени за решаване в изследването, основната теза, обекта и предмета на работата, използваните методи и публикуваните изследвания.

I.Теоретико-методологични основи на изследванията върху миграциите.

В първата част на раздела са разгледани същността на миграциите и еволюцията в тяхното изследване като динамично развиващ се процес развитие. Съвременните миграции са сложен демографски и социално-икономически процес, които е свързан с развитието на производителните сили и отношения, възпроизводството на населението и неговото

териториално разпределение. В психологическо-социален аспект миграците по своята природа са многопосочен процес на въздействие и взаимодействие.

Миграционните фактори са основополагащи за процеса. В зората на развитието на човечеството миграциите са били предизвиквани основно от **природно-климатични фактори**: изчерпване възможностите за прехрана на популацията поради отслабване плодородността на обработваемите земи, намаляване на дивеча в обитавания ареал, климатични промени и природни катаклизми като земетресения, вулкани и др. С развитието на организационните форми в обществото причина за миграците става **демографския фактор**, изразен чрез механичния натиск при числената доминация на племена, племенни съюзи и обединения над други такива. Загубата на територии и опасността от попадане под робство поради постоянни нападения, опустошения и война, водят до миграции на по-малобройните племена. С формирането на етносите, техния език и самосъзнание, определяне границите на етническия ареал и културното им развитие, възниква цяла система миграционни фактори, които са функция на **етническия фактор**, такива са *етнотериториалния, етнокултурния, етнорелигиозния*. Поддържането на постоянна връзка и желанието на етническото малцинство да се придвижи към изконните територии и мнозинството и стремежа на националното малцинство да привлече диаспорите си или да се възползва от развитието им е постоянен процес, чрез който етносите, народите и нациите оцеляват, съществуват и се развиват. Нарастването на социалното разслоение и установяването на първите дълготрайни модели на обществени отношения и устойчивите държавни обединения, съпроводени с появата на религиозните течения и религиите се проявяват първите **политическите и религиозни миграционни причини**. Развитието на обществените отношения и възникването на политически системи с различни принципи и доктрини и форми на управление води до едновременно действие на последните три фактора и появата на производни на тях: *етнорелигиозни, етнополитически, политикорелигиозни и т.н.* Посегателствата срущу суверинитета и териториалната цялост, липсата на политическа толерантност, икономическата зависимост, провеждането на асимилационна политика, религиозната нетърпимост и гонения са перманентен повод за миграции в цялата човешка история и става причина за едни от най-масовите преселения в историята на миграциите. Еволюцията в обществените отношения, индустриализацията и ускореното развитие на науката и техниката, развитието на градовете като центрове на икономическо развитие, културен живот и научно-образователни средища, осезаемата разлика между селския и градски тип живот, безработицата, разликата в доходите, жизнения стандарт и социалната среда между периферията и центъра и несъответствията в регионалното развитие водят до появата на основния миграционен фактор на съвременното - **социално-икономическия**.

Социално-икономическите причини са водещи в днешно време, както за вътрешните, така и за външните/междудържавни/ миграции. Важна роля в процеса играят високата степен на развитие на транспорта, технологиите и комуникациите, широкообхватния достъп до информация във всички сфери, улесняване на пряката индивидуална комуникация, с налагането на английския език като общодостъпен в силно развитите страни и бързо течащите глобализационни процеси на размиване на граници, идентичност и разстояния, развиват космополитско мислене, мотивация и поведение у потенциалните мигранти. Изобщо в съвременния високомобилен, всестранно информиран и опасан от технологични мрежи свят и най-малкото несъответствие между желаното равнище на жизнена среда и перспективи и реално съществуващите дадености и възможности в определено населено място, регион или държава могат да бъдат удовлетворени чрез промяна на местоживеенето в сравнително кратко време с неголеми финансови загуби и задоволяваща мигранта професионална реализация, вече в не толкова голяма степен, зависещи от разстоянието на миграцията.

Въпросът за миграциите започва да представлява интерес за географите и демографите през последната четвърт на XIX в.

Първите научни изследвания върху миграциите са направени в Англия от германецът Е. Г. Равенщайн, публикувани в три статии, касаещи „Законите на миграцията” /”The Laws of Migration”, 1876,1885,1889./. За да се установи и анализира обхвата на миграциите, в първото изследване/1876г./ той едновременно наблюдава и статистически данни за месторождението на населението в Обединеното кралство за периода 1841-1881г., така че в „първата редакция” извежда седем закона. Впоследствие, при задълбочаване на изследването, и използвайки обновени данни от проведено преброяване, Равенщайн допълва броя им до единадесет и те придобиват основния си вид /1885г/. Последната редакция от 1889г. носи уточняващи допълнения и формулировките изкрystalлизират до днешния си облик. В „Законите на миграцията” се прави опит за обяснение и прогнозиране, както на вътрешните, така и на междудържавните/външните/ миграции. Много от тези закони са актуални и до днес и продължават да служат в качеството си на отправна точка за повечето миграционни модели, повече от век след публикуването им, което доказва тяхната обективност. Когато говорим за Е. Г. Равенщайн, трябва да отбележим, че той е учен с комплексни интереси в областта на географията. Освен разработките му върху населението и миграциите, високо ценени са и изработените от него карти, като една от тях пряко засяга нашата страна, която той озаглавява „Етнографска карта на Европейска Турция”, издадена през 1880г. в мащаб 1:4000 000 („Ethnographical map of Turkey in Europe”,1880), а фактически представлява етническа карта на Балканския полуостров.

След всички редакции, Е. Г. Равенщайн формулира Законите на миграцията по следния начин:

1.Повечето мигранти се преместват на къси разстояния.

2.Миграциите се осъществяват крачка по крачка. /Равенщайн пояснява:”Съществува процес на поглъщане(абсорбация), когато хората, обхванати от разрастването на близките градове, мигрират в тях, а тяхното място заемат преселници от по-отдалечени места, и така докато привличащите фактори не отслабнат. Съществува също така и процес на разсейване (дисперсия), обратен на процеса на поглъщане.”/

3. Мигрантите на далечни разстояния мигрират в големите центрове на промишлеността и търговията .

4. Всеки миграционен поток поражда противоположен.

5. Жителите на градовете са по-малко склонни към миграции, отколкото жителите на селските райони.

6. Жените са по-склонни към миграции, отколкото мъжете /после през 1889г. Равенщайн добавя, че това се отнася само за преместванията вътре в страната, във външните миграции преобладават мъжете/.

7. Повечето мигранти са възрастни. Семейства рядко се движат извън страната, в която са се родили.

8. Населението на големите градове се увеличава повече за сметка на миграционния прираст, отколкото за сметка на естествения.

9.Обемът на миграциите се увеличава пропорционално с развитието на промишлеността, търговията и транспорта.

10.Основните направления на миграциите са от селскостопанските райони към централните на промишленост и търговия.

11.Основните причини за миграциите са икономически.

Законите на миграцията оказват огромна роля на последвалите изследвания в областта на моделирането и концептуализацията на миграционните процеси. Основавайки се на обширен емперичен материал, Равенщайн точно и достатъчно обективно успява да изведе базовите характеристиките на миграционните процеси.

С развитието и динамизирането на миграциите, особено след Втората световна война, се появяват стройно систематизирани миграционни теории и модели.

Високо ценено в научните среди е изследването на Уилям Петерсен в областта на теориите на миграциите „Обща типология на миграциите”/1958г./. В него той критикува схващането, че преместването се извършва само поради фактори, които изтласкват човека от досегашното му местоживееене, а други го привличат на новото му местопребиваване. Петерсен поставя акцента върху психологическия фактор-стремежа за личностното развитие и отстояване на постигнатото. Основна движеща сила в неговата теория за миграциите е интелигентният растеж на човека или минимум запазване на достигнатото ниво. Водеща в неговата класификация е дихотомията „консервативно-иновативно”, в този смисъл разделя миграцията на пасивна и активна по отношение на индивидуалните стремежи и цели. Активната /иновативна/ част са хора, които мигрират, за да постигнат нещо ново, а пасивната /консервативна/ са тези, които са принудени поради смяна в условията да се придвижат географски, за да останат на същото място /запазят нивото на развитие/ във всички аспекти. Петерсен използва различни критерий и дефинира „движеща сила на миграцията” като мотивация за миграционно поведение, но не поставя на изследване факторите за миграцията.

Продължение и развитие в теорията на У. Петерсен внася Х. Соундърс с „Теория на социалното равновесие”/1963г./. Разработена върху емпиричния материал за миграционните процеси в Западна Европа след Втората световна война, тя се основава на принципа на равновесието в социалните системи. Освен психологическия елемент, Соундърс вкарва и материалния мотив, обединявайки ги в дефинирания от него „реален доход” от миграцията, който е съвкупност от „материален” и „психически” доход. Причините за миграцията авторът разглежда на макро- и микроравнище. Неравновесието между желаното равнище на живот на населението и реално даденото равнище, кагато желаното ниво е по-високо от фактическото, се формира натиск, чиято сила е пропорционална на величината на неравновесието. Механизмите и инструментите за възстановяване на равновесието на макроравнище са икономически и административни мерки от страна на държавата за повишаване на фактическото състояние, на микроравнище - занижаване изискванията на населението, или чрез комбинация от двете. Това, разбира се, не винаги е възможно и всеки индивид се превръща в потенциален мигрант, които трябва да направи преценка на „реалния доход” преди да реши да мигрира. Соундърс прави анализ и ранжира факторите за миграцията, като най-високо оценява „мобилност” на потенциалния мигрант, а на второ място „информираност” за потенциалния приемащ регион.

Теорията на Х. Соундърс намира развитие в неокласическите икономически теории за миграциите на микро- и макроравнище, съсредоточени основно върху проблемите на международната икономическата миграция. Тези теории, разработени през втората половина на XX век от Джон Харис, Майкъл Тодаро, М. Фридман, П. Самуелсон и др., се основават на идеята за универсалния човек, който действа с максимална изгода и най-малки загуби. Факторът, който играе основна роля, освен „изтласкване-привличане”, разбира се, е „търсене-предлагане” на пазара на труда. Всъщност миграционните потоци трябва да се регулират от търсенето и предлагането на пазара на работна сила. Развити страни и региони с високо търсене и ограничени предложения на работна ръка трябва да обезпечат високи доходи, които привличат хора от страни и региони с изтласкана от пазара работна ръка. Съгласно теорията трябва да мигрират бедни хора в богати страни, а реално, както показват изследванията, това в по-голямата си част са представители на средната класа от средно развити и развиващи се страни.

Наред със законите на Е. Г. Равенщайн, към класическите миграционни теории се нарежда „Теория на миграциите” /”A Theory of Migration”, 1966./ на американския демограф Еврет Лий и неговия иконометричен модел „изтласкване-привличане” (Push/Pull factors), разработен през 60-те години на XX век. Той фактически преформулира теорията на Равенщайн и компенсира недостатъците ѝ, като конкретизира факторите, влияещи на миграцията и ги разглежда като цялостна причинно-следствена система за обяснение и изследване на процеса. Съгласно теорията на Е. Лий върху местата на изселване и заселване действат „изтласкващи” /”push”/ и „привличащи” /”pull”/ фактори, които влияят върху потенциалните мигранти.

Към „изтласкващите” фактори се причисляват тези по *икономически причини* /безработица, нисък стандарт на живот и ниво на доходите, високи данъци/, *социални* /престъпност, липса на етническа толерантност/, *политически* /религиозна дискриминация, ограничения на словото и печата, липса на политически плюрализъм, война/, *неблагоприятни природни и климатични условия* и др. От привличащите фактори, в потвърждение на „Законите” на Равенщайн, с най-голяма тежест са тези с *икономически характер*: високо ниво на икономическо развитие, по-високи доходи, по-широки възможности за достъп до пазара на труда /включително и неформалния сектор, което е важно за нелегалните имигранти/, *социална* обезпеченост, *политическа* безопасност и др.

В своята „Теория за миграциите” Е. Лий дефинира и оказващите влияние препятствия /”intervaning obstacles”/, които можем да определим като „задържащи фактори”. Такива могат да бъдат миграционен режим в държавата на заселване, разстоянието и цената до мястото на

преместване, доходите и разходите на новото място, физическата и психическа издръжливост /привързаност към семейство, носталгия и др./ и приспособимостта на мигрантите. В този смисъл, според автора, решението за миграция е субективна оценка на баланса между привличащите и изтласкащите фактори в местата на преселване и изселване, оценявайки реално поносимостта и преодоляването на задържащите фактори, което е плод на рационално мислене от страна на мигранта.

Важна характеристика на миграциите, която Е. Лий формулира е селективността на влияние на „Push/Pull” факторите върху образователната структура на потенциалните мигранти. „Привличащите” фактори оказват много по-голямо въздействие на високообразованите хора, които имат определено положение и са склонни да се преместят само при по-изгодно предложение. Високата мобилност е характерна за висококвалифицираните специалисти, защото често за тях миграцията означава придвижване към върха на кариерната стълбица, чувство за удовлетвореност и по-високо ниво на доходи. За нискоквалифицираната част от населението е обратно, „изтласкващите” фактори са първостепенни, особено при възникване на социално-икономически натиск/безработица, изтласкване от пазара на труда, ниски доходи, тежки условия на труд/. В този случай емиграцията се превръща в безалтернативен спасителен бряг и за индивида почти няма възможност за избор, водещ единствен е материалния стимул и физическото оцеляване, без никакви социално-йерархични и индивидуално-психологически претенции.

Множеството теории за миграциите, създадени в продължение на около един век, дават възможност процесът да бъде изследван и анализиран многостранно. В зависимост от основните тези на разработките са обособени три миграционни модела. Най-синтезирано и обобщено те имат следния вид:

1. Модели, показващи различни зависимости между обема на миграциите и разстоянието, на което се преселват мигрантите. Зависимостта при тези определени като „гравитационни модели” е емпирично доказаната обратна пропорционалност между обема на мигрантите и разстоянието, което изминават при преместването.

2. Модели, описващи миграционните потоци според миграционноформиращите фактори. Това са теориите, подчинени на тезата за въздействието на системата фактори „изтласкване-привличане” („Push/Pull” factors) върху потенциалните мигранти. Това са модели, при които предвидимостта и позитивността от баланса „разход-резултат” е решаващ фактор за реализиране на миграцията. Методът използва широкообхатен спектър от фактори, което го прави максимално обективен и дава възможност за многостранен анализ на процеса.

3. Модели, касаещи мотивацията и решението за миграция, известни като „дифузионни модели”. Те описват поведението в пространството на индивидите и групи хора, известни са и като модели от типа „вземане на решение”.

Показателите за измерването и анализа на миграциите са разделени количествени, териториални/пространствени/ и качествени. В качествените показатели на миграцията, особено актуален за нашата страна са правно-миграционните аспекти и особености на бежанската вълна към българската граница през 2013г., следствие на Гражданската война в Сирия.

Проблемът в настъпилата миграционна вълна по южната ни граница е, че в състава ѝ освен граждани на Сирия, които действително се нуждаят от убежище и закрила, има лица от Афганистан, Иран, Ирак, Мароко, Алжир, Мали, Чад, а представители на тези държави основно участват в ислямистката опозиционна армия. Това създаде възможност за тайното проникване в страната, под формата на бежанци, на ислямски фундаменталисти, проповядващи джихат и поддръжници и членове на крайно терористичните организации Ал-Кайда и ИДИЛ. Бежанците с лични документи преминаваха границата законно, през ГКПП, но голяма част от миграциите се извършваха чрез нелегално преминаване на границата с Турция с помощта на „каналджии”, а много от мигрантите бяха без лични документи. Това създаде огромни трудности при отсяване на мигрантския поток и незабавно връщане на опасните за сигурността на страната лица обратно. Буквално бе създадена „жива верига” в най-конфликтните места, от служители на МВР и строителство на защитни инженерни съоръжения. На място се извършваха първоначални разпити, проверка на документи, снемане на биометрични данни. Служителите на Дирекция „Миграции” през 2012г. и 2013г. успяха да не допуснат пребиваване на над 2 000д., преценени като опасни за сигурността на страната и ЕС.

Естествено този поток от хора бе подслонен и по силата на юридическите си права кандидатства за статут на бежанци и хуманитарен статут. В този случай се изисква изключително щателно проучване на кандидатите, защото *получаването на статут прави тези лица и членовете на семействата им равни по права с българските граждани и съответно граждани на ЕС*, те нямат право единствено:

1. правото да участва в избори, да създава и членува в политически партии;
2. да заема длъжности, за които се изисква със закон българско гражданство;
3. да бъде военнослужещ;

4. други ограничения, предвидени със закон.

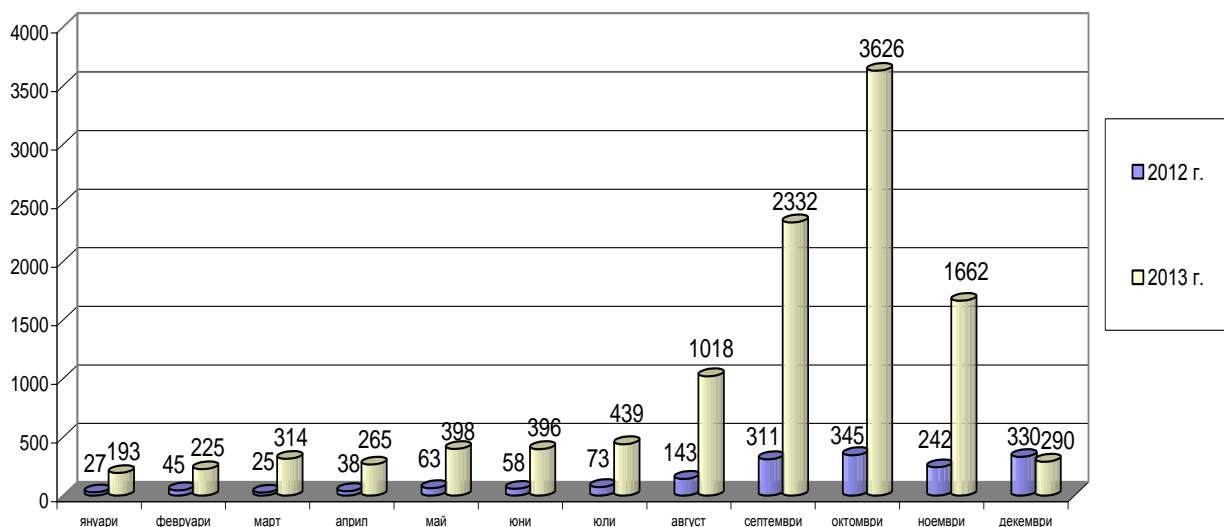
Без съмнение, по-голямата част от бежанците се стреми да достигне до Западна Европа, търсейки по-добър живот, а статутът предоставя и правото на свободно движение. Това създава висока степен на опасност от проникване на ислямски фундаменталистки членове, ядки и цели терористични групи в ЕС. Това изискваше изключително внимателна работа от страна на служителите на Гранична полиция, ДАНС, Дирекция „Миграции” и Държавната агенция за бежанците, която всъщност взема решение за бежански или хуманитарен статут, за да може България като външна граница да изпълни задълженията си по гарантиране сигурността на ЕС. Въпреки че страната не е първа линия за поемане на мигрантския натиск, каквито са Италия, Гърция, Малта и Кипър, тя успя да се справи с критичната ситуация. За това говорят отчетите на ДАБ за удовлетворени молби за бежански и хуманитарен статут:

Година	Молби	Решения за статут
2011г.	890	192
2012г.	1 387	177
2013г.	7 144	2 462
2014г.	11 081	7 000

В годините след започване на бежанската кризата 2012-2014 са удовлетворени 49% от молбите, като през 2014г. поради натрупване на искания и приключване на производства по проучване се достига до удовлетвореност от 63%.

За сериозните и безкомпромисни действия за възпиране на нелегалните мигранти свидетелстват цифрите в Доклада за предприетите действия от органите на държавната власт по управление на кризата, породена от миграционния натиск. В доклада се констатира, че благодарение на „живата верига” от служители на МВР и инженерните съоръжения, освен задържаните нелегални мигранти е било предотвратено нахлуването на територията на България и ЕС на още над 15 000 нелегални мигранти, голяма част, от които с трудна за изясняване самоличност и намерения.

Установени лица за незаконна миграция на вход на българо-турската зелена граница по месеци за 2012 г. и 2013 г.

Втората част от главата представлява методика на изследването. Методиката разглежда времевия обхват на изследването и периодизацията му, административно-териториалната организация в основните наблюдавани единици, количествените показатели на населението и анализ по „Метода на Джон Уеб“.

Основните информационни източници за количествените показатели са: периодичните преброявания на населението; административните регистри; регистрация на данни на ГКПП и специализирани наблюдения. Изследването се опира основно на периодичните преброявания на населението като традиционен източник за информация за външните миграции, който се отличава с универсалност в обхвата на населението, гарантираща голяма еднородност и сравнимост на данните. Преброяванията използват традиционни във времето и в международната практика критерии и понятия /Й. Калчев, 2001г./. Останалите източници носят доста плаваща, в доста случаи забавена информация, която изисква висока съвестност от страна на мигрантите, а в ГКПП, след европейското ни членство, режимът е доста либерален и не е нужна регистрация.

Дължината на наблюдавания период и нуждата от максимално точна и представителна информация за движението на населението доведе до разделянето му на три подпериода, които съвпадат с проведените преброявания на населението. Тази периодизация съвпада и с основните емигрантски вълни породили се в българското общество, вследствие различни исторически, политически, икономически, социални, вътрешни и външни политически фактори.

Първия подпериод от 1989г. до 1992г. приключва с Преброяване 1992г./04.12.1992г./;

Втория подпериод от 1993г. до 2000г. приключва с Преброяване 2001г./01.03.2001г./;

Третия подпериод от 2001г. до 2010г. приключва с Преброяване 2011г./01.02.2011/;

Целия наблюдаван период се затваря между 01.01.1989г. и 31.12.2010г. За изходни данни се взе Население на България към 31.12.1988г., а за крайни-Преброяване 2011г., т.к. то се проведе в самото начало на 2011г. и е целесъобразно предвид презентативността на данните от това национално изследване, с най-висока степен на обхватност на населението, точност на данните и конкретика в анкетата, и максималната му близост до наблюдавания период, те да се използват като крайни. Същите мотиви са послужиха и за ползването на данните от предишни преброявания като крайни за съответните подпериоди, компенсирайки разликите от един или два месеца. Първият подпериод фактически се затваря от 01.01.1989 до 31.12.1992г., започва с данните от 31.12.1988г. и завършва на 31.12.1992г., в края на 1992г./04.12.1992г./ се проведе преброяване на населението и данните от него са приети за крайни. При втория подпериод от 01.01.1993г. до 31.12.2000г. за начални данни са приети тези от Преброяване 1992г., а за крайни - данните от Преброяване 2001г., с критичен момент-01.03.2001г. При третия подпериод, обхващащ времето от 01.01.2001г до 31.12.2010г., за начални данни изследването приема резултатите от Преброяване 2001г., а за крайни Преброяване 2011г., с критичен момент 01.02.2011г. Данните, които са цитирани и използвани за изчисляване на нужните параметри в изследването са изцяло от официалните издания и информационните масиви на Националния статистически институт като възможно най-коректен, официален и достоверен източник на статистически данни и икономическа информация и статистика, нужна за управлението и планирането на страната, използвана като официална информация от органите на изпълнителната и местната власт и за нуждите на Европейския съюз. НСИ е пълноправен член на ЕВРОСТАТ.

Изследването приема за основни териториални единици, върху които се концентрира, *областите*. Основната причина за това е, че според Конституцията на Р. България и Закона за административно-териториалното устройство на Р. България – *Областта* е административно-териториална единица за провеждане на регионална политика, за осъществяване на държавно управление по места и за осигуряване на балансирано съответствие между националните и местни интереси. Общината е другата основна АТЕ, в която се осъществява местното самоуправление. Съставни АТЕ са кметствата и районите /С. Докова/.

През разглеждания период в страната действат две административно-териториални деления и три деления на икономическо райониране. Изследването работи върху в момента действащото административно-териториално устройство и статистическо райониране

съобразено с изискванията на ЕС и Номенклатурата на териториални статистически единици /NUTS/ и Локални административни единици/LAU/ за нуждите на ЕВРОСТАТ.

NUTS 0 – държави;

NUTS 1 – големи региони/части от държава; 3 000 000 – 7 000 000ж.

NUTS 2 – средноголеми региони/икономически райони; 800 000 – 3 000 000ж.

NUTS 3 – малки региони/големи градове/области; 150 000 – 800 000ж.

LAU 1 - сдружение от общини;

LAU 2 – общини;

Това наложи през 2006г. страната да приеме следното йерархично териториално-административно устройство, удовлетворяващо изискванията на ЕС.

A. Две зони на ниво NUTS 1:

I. Северна и Югоизточна България, включващ Северозападен, Северен Централен, Североизточен и Югоизточен статистически райони;

II. Югозападна и Южна Централна България, включващ Югозападен и Южен Централен статистически райони;

Б. Шест статистически района на ниво NUTS 2 със съставни области и принадлежащите им общини на ниво NUTS 3. Териториалните единици от ниво NUTS 3-области, LAU 1-сдружение от общини и LAU 2-общини, са райони за целенасочено въздействие на регионалната политика:

1. Северозападен статистически район, включващ областите - *Видин, Враца, Ловеч, Монтана, Плевен*;

2. Северен Централен статистически район, включващ областите – *Габрово, В. Търново, Разград, Русе, Силистра*;

3. Североизточен статистически район, включващ областите – *Варна, Добрич, Търговище, Шумен*;

4. Югоизточен статистически район, включващ областите- *Бургас, Сливен, Стара Загора, Ямбол*;

5. Южен Централен статистически район, включващ областите – *Кърджали, Пазарджик, Пловдив, Смолян, Хасково*;

6. Югозападен статистически район, включващ областите – *Благоевград, Кюстендил, Перник, Софийска област, София – град*.

Количествените стойности на демографските показатели свързани с външните миграции са установени по стандартните математически формули и методи използвани от геодемографията. За нуждите на изследването бяха установени:

- *стойностите на ръста в броя население за разглеждания период и подпериодите и неговата динамика по области и статистически райони*

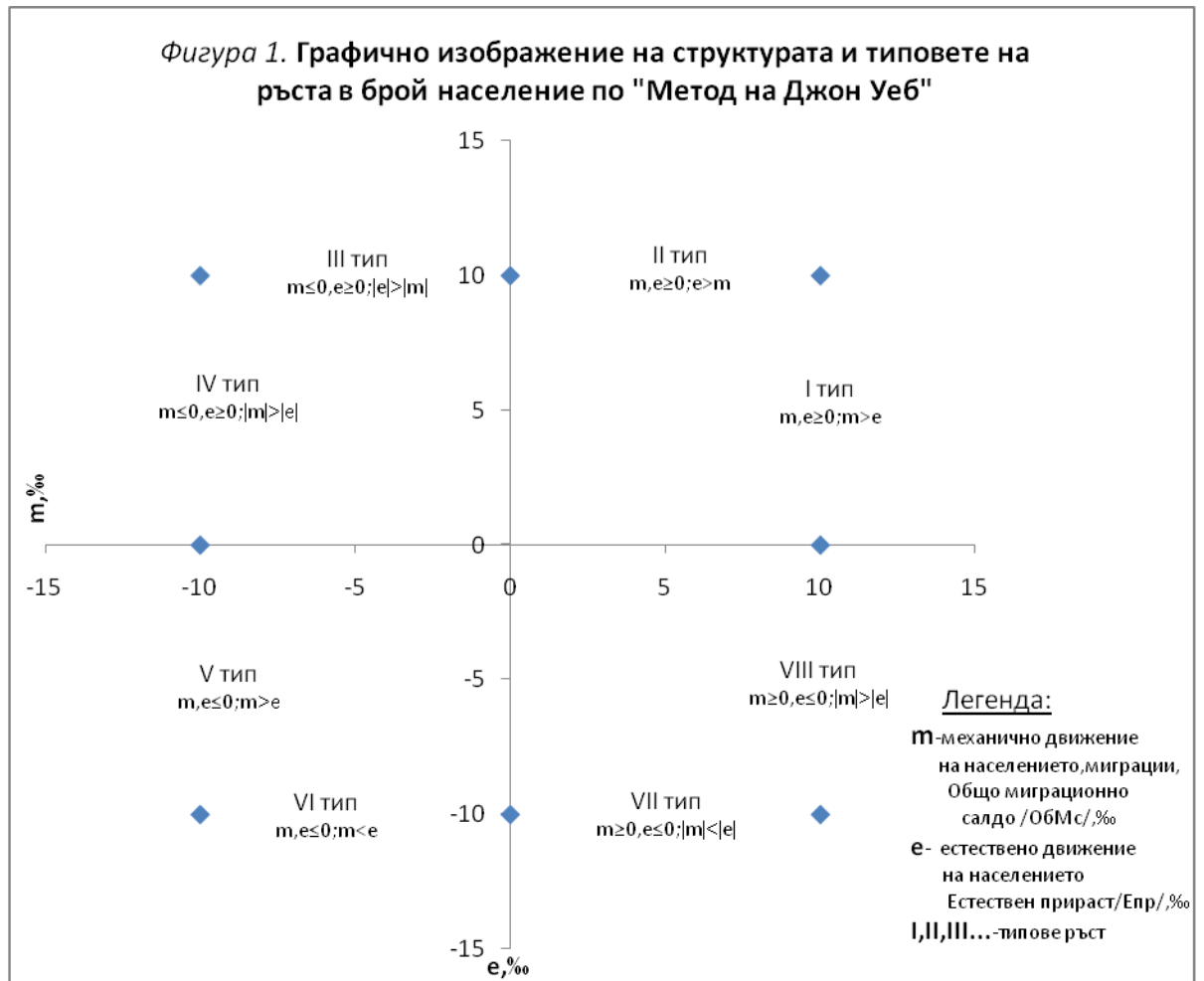
- *стойностите на естествения прираст за разглеждания период и подпериодите по области и статистически райони*

- *стойностите на външното и вътрешното миграционно салдо и броя на емигриралите лица по региони /области и статистически райони / и в национален мащаб.*

Основен методологичен инструмент за установяване ролята на външните миграции в структурата на ръста в броя на населението е „Метод на Джон Уеб”.

Методът на Джон Уеб успява точно и нагледно да определи структурата и типа на ръста в броя на населението. При проследяването на няколко преброителни, годишни или други статистически периоди, методът дава възможност да се установи динамиката на демографските процеси. Същността на метода се състои в диференциране на ръста в броя на населението на неговите две съставни части-естествен прираст и миграционно салдо, като стойностите на компонентите се изчисляват в промили към средно население за наблюдавания период. Успоредното проследяване динамиката на демографските процеси и икономическите показатели за разглежданата териториална единица дава ясна представа за взаимната им свързаност и подчертава водещата роля на икономическите и социални показатели при поддържането на жизнена демографска структура, което много добре проличава при типизацията на ръста в брой на населението. При графичното изображение на метода по абсцисата на координатната система се нанасят средногодишните стойности от миграционното салдо в промили за разглеждания период, на ординатата се отбелязват средногодишните стойности от естествения прираст в промили за същия разглеждан период. За установяване структурата в броя население на регионално ниво /община, област, икономически район и др./ миграционното салдо се формира от салдата на външните и

вътрешни миграции, а на национално ниво се взема под внимание само външномиграционното салдо.

За установяване типа на ръста в броя население се построяват две перпендикулярни прави под ъгъл 45 градуса спрямо абсцисата и ординатата, които с абсцисата и ординатата образуват осем ълови сегмента, събиращи се в центъра на координатната система. Тези сегменти представляват типовете ръст в броя на населението, неговата структура, определяйки преимуществената роля на естествения прираст или на миграционното салдо, както и динамиката на процеса. Методът дава възможност чрез анализ на миграциите да се установи посоката и степента на икономическото развитие на територията върху, която се фокусира изследването, а показателите на естествения прираст дават възможност да се установят възпроизводствените възможности на населението и фазата на демографски преход, в която се намира.

I.тип - положителен ръст в броя население с преобладаваща роля на миграциите $m > e$, като и естественият прираст, и миграционното салдо са положителни $m > 0, e > 0$. Характерен е за развитите икономически страни, райони и области, центрове на растеж, които представляват притегателен център за външни и вътрешни мигранти и имат сравнително

млада възрастова структура на населението със завършващ демографски преход и възпроизводство, което поддържа ниски нива на положителен естествен прираст.

II.тип – положителен ръст в броя население с преобладаваща роля на естествения прираст $e > m$, като и естественият прираст, и миграционното салдо са положителни $m > 0$, $e > 0$. Характерен е за икономически стабилни територии, привличащи мигранти и млада възрастова структура на населението, навлизащо в демографски преход и възпроизводство със сравнително високи положителни нива на естествен прираст.

III.тип – положителен ръст в броя население с главна роля на естествения прираст $e > m$, като естественият прираст е положителен $e > 0$, миграционното салдо е отрицателно $m < 0$. Този тип е характерен за райони, губещи икономически тежест, с отлив на население, но в малки обеми, възрастовата структура е млада и поддържа високи нива на естествен прираст, на които се дължи положителния ръст.

IV.тип – отрицателен ръст в броя население с главна роля на миграциите, като миграционното салдо е отрицателно $m < 0$ и с високи стойности, естественият прираст остава положителен $e > 0$, но с ниски нива. Районите с този тип ръст са с нисък икономически потенциал и жизнен стандарт, което е мотивация за голям брой емигранти, населението е сравнително младо и поддържа ниски, но положителни стойности на естествен прираст.

V.тип – отрицателен ръст в броя население с преобладаваща роля на миграциите $m > e$, като и естественият прираст, и миграционното салдо са отрицателни $m < 0$, $e < 0$. Характеризира загубили икономическа инерция райони със спад в жизнения стандарт, генериращ голям обем емигранти, което заедно със завършилия демографски преход води до застаряване на населението и ниски, но трайни нива на естествен прираст.

VI.тип – отрицателен ръст в броя население с преобладаваща роля на естествения прираст $e > m$, като и двата компонента са с отрицателни нива $m < 0$, $e < 0$. Райони с нисък икономически потенциал или с деструктивни икономически отрасли, слаба инфраструктура и нисък стандарт на живот, населението е застаряло и с до голяма степен изчерпан миграционен потенциал, поддържат се високи трайни нива на отрицателен естествен прираст. В условия на завършен демографски преход, песимистични демографски прогнози и ниски нива на възпроизводствени възможности има опасност от процеси на депопулация.

VII.тип – отрицателен ръст в броя население с главна роля на естествения прираст, като естествения прираст е отрицателен $e < 0$ и с високи стойности, но миграционното салдо е положително $m > 0$, макар и в по-малки размери. Характерен е за възстановяващи се райони с положителна посока на икономическо развитие, които, макар и в малка степен, са

притегателен миграционен център с възможности за професионална реализация и подобрена икономическа среда. Населението е с влошена възрастова структура, приключил е демографския преход и възпроизводствените възможности са слаби.

VIII.тип – положителен ръст в броя население с главна роля на миграциите, като миграционното салдо е положително $m > 0$ с високи стойности, а естественят прираст е с ниски, но трайни отрицателни стойности $e < 0$. Този тип ръст е представен в силни икономически райони, центрове на растеж, даващи широки възможности за реализация и силно привличане на имигранти. Населението е в начален процес на застаряване поради високата продължителност на живота, вследствие на високия жизнен стандарт и занежена раждаемост след приключване на демографския преход и условията на високотехнологичното общество, което води до нисък и траен отрицателен естествен прираст.

В процеса на обработката на емперичния материал, изследването се натъкна на сериозни несъответствия в данните от „Преброяване 2011г.“, доста преди НСИ да признае за тях официално в общественото пространство. Това накара автора да изрази своите критики и виждания за допуснатите пропуски.

За първите два подпериода на изследването данните, оповестени от НСИ за върешните миграции, наложени в създадения алгоритъм за изчисляване на външните миграции по области и райони, се оказаха абсолютно коректни, защото сборът на броя емигрирали лица по области отговаря на общата външна миграция за страната. Не така обаче стоят нещата в последния подпериод и данните, изнесени от последното преброяване за вътрешната миграция. Основните грешки са в най-големите градове, които са и единственствените с положително демографско развитие, и са се оформили като центрове на икономически растеж. Най-фрапиращи са разликите за област София/столица/: за периода 2001-2011г. областта има положителен ръст от 120 749 души, същевременно естественят прираст е отрицателен в размер на 27 495 души, следователно столицата реализира положителния ръст благодарение на позитивно вътрешномиграционно салдо в размер на 148 244 души. Статистиката обаче отчита за този период положително вътрешномиграционно салдо в размер на 44 544 души, едва 37% от реалното, а останалите 103 690 души не са регистрирани от статистиката. Във Варна положението стои по същия начин - населението в областта нараства с 13 061 души при отрицателен естествен прираст за периода от 6 459 души. За това нарастване са нужни 19 520 души, същевременно вътрешните миграции за областта са положителни в размер на едва 11 309 души и оказваща се празнина от 8 211 души или 42%. Подобно, но в по-малки размери, е състоянието в Бургас- областта губи

7 730 души от населението си между 2001-2011г. при отрицателен естествен прираст от 10 257 души, в случая се налага положителното механично салдо да бъде 2 527 души, а оповестеното е 2 022 души и според тези цифри в областта не достигат 505 души или грешка от 20%. Други смущаващи резултати, създаващи мнение за тяхната непълнот и неточност, са тези за областите Перник и София /област/. При недостиг на 103 690 души в София /столица/ съседните ѝ области отчитат положително вътрешно миграционно салдо за София/област/ в размер на 1 369 души и едва 2 души отрицателно салдо за област Перник. В действителност голям е обемът на ежедневните пътувания към София/столица/ от близките по разстояние област Перник и София/област/, също така трябва да отчетем миграцията на хора в надтрудоспособна възраст от големия град към близките селските райони, които за повечето от тях са и родни. Но огромните регионални различия в бизнес средата, възможностите за реализация и образование, нивата на заплащане и стандарт на живот между столицата и съседните ѝ области, които са ѝ със силно влошени икономически и демографски показатели, не могат да не дадат отражение върху миграционните мотивации и поведение, особено у младите хора в тези райони, и да ни убедят, че броят на заселващите се, в по-голямата си част възрастни хора, е по-голям от броя на изселващите се, предимно в активна възраст, с цел реализация при наличието в близост максимум 100км на най-големия и развиващ се икономически и административен център. Използвайки данни от Преброяване 2001г. следва, че установените грешки в междуобластната миграция са станали по време на преброителната работа и причините за тази грешка трябва да се търсят в технологията на самото преброяване. Трябва задължително да се отбележи, че в „Преброяване 2011г.“ бе въведено и електронното преброяване. В преброителната карта вътрешните миграции се установяват с въпросите: ”Променяли ли сте населеното място на обичайното си местоживееене през периода 2001-2011г.?” и „Къде живеехте една година преди преброяването?”, като при положителен отговор на първия въпрос има препратки към доуточняващ въпрос за предишен адрес. При анализа на данните се установява, че мигрантите, заселили се в област София, Варна и Бургас, където са най-големите грешки, са се преброили в тези населени места, но не са декларирали промяната и предишното местоживееене, и фактически те отпадат от категорията „мигранти”, и поради големия си брой те подвеждат изследването не само в категория „Вътрешни миграции”, но и в други категории, зависещи от компрометираната вече, каквато е „Външни миграции”. Най-вероятно по-голямата част от разминаването между реалните и отчетените резултати се е получила при електронното преброяване. Причините за това са основно две:

Първата причина се корени в стихийния характер, с който се проведе електронното преброяване. По информация от НСИ, публикувана на официалния сайт

[/www.nsi.bg/census2011/spaebg.php?SHP=7/](http://www.nsi.bg/census2011/spaebg.php?SHP=7/) на статистическото ведомство за „Преброяване 2011г.“: „От 01.02. до 09.02. по електронен път са се преброили 3 100 023 души или 41,2% от населението. Най-много са преброените от възрастовата група 30-39г. – 17% и 40 - 49г. – 16%. Първият ден са се преброили ок. 370 хил. души, следващите дни по ок. 300 хил. души дневно, а през последния ден ок. 550 хил. души, от които в часовия пояс от 18.00ч. до 24.00ч. ок. 300 хил. души.” Най-активно са участвали в преброяването чрез интернет жителите на големите градове, където е фокусирана и основната част от мигрантите. По-голямата част от тях работят в обслужващата сфера на големите градове /София, Пловдив, Варна, Бургас/: транспорт, автосервизно обслужване, туризъм, хотелиерство и ресторантьорство, друга голяма част - в строителството и ремонтно-строителни дейности, и третата по-значима група са учащи. Тези дейности, особено обслужващите, предполагат доста гъвкаво работно време: удължено, разпокъсано, нерегламентирано и за живеещите най-често в квартири тип „градски спални” мигранти *on line* преброяването се оказва уместен вариант, защото трудно биха могли да бъдат намерени от преброителите в домовете си или да отделят време специално за това. От информацията от НСИ става ясно, че само за последните шест часа са се преброили 10% от всички участвали, а за последния ден 17,7% от тях. Това неминуемо води до мисълта, че е имало прибързаност и неизчерпателност в отговорите, попълване на отговори от едно лице за друго, спестяване на информация, където е възможно, особено в отговорите, отразени със знак „доброволни”, и даване на отговори, които не водят до препратки, защото изискват допълнително време и писане. Но спечеленото време в рамките на от една до пет минути на самоанкетирания се, е „спестило” на изследването изключително важна информация, със загубата на която то става некоректно, лишено от представителност, и го дискредитира като цяло. В големите градове, където са и най-много лицата, преброили се по интернет, се откроява високият процент на неотговорилите на въпросите, означени като „доброволни”, а те касаят особено важни въпроси като религиознаност, вероизповедание, етнос и майчин език. Тук се намесва психологическият елемент на размиване на ценностите в забързаното ежедневие в големия град и създаване на аморфна маса жители, вместо активно, привързано към моралните и етични норми гражданско общество, а също така и страхът от различност и евентуални проблеми в професионален и социален план в условия на изострена конкурентна среда. При физическо преброяване голяма част от тези грешки нямаше да се допуснат, защото анкетираните по принцип отделят време за анкетата, задължение на преброителя е да задава въпросите и вписва отговорите коректно и достоверно, да дава разяснения към въпросите, ако възникват такива, а не да се пишат имейли или да има горещи телефони за допълнителна информация. Очевидно населението не беше достатъчно подготвено за преброяване по интернет. От подготвително-разяснителна кампанията се превърна в рекламно-разяснителна с акцент

върху това, че преброителите няма да ви посетят, ако се преброите on line и че може да не се отговаря на въпросите с означение „доброволно”, вместо да се даде приоритет на технологията и отговорността на процеса, както и да се внушат ползите от него. Така се нарушиха важни принципи в преброяването на населението като: добронамереност и лоялност към изследването; достоверност и функционалност на информацията; доброволност на участието и лично получаване на данните от преброяваните лица и др. Същевременно се хвърли сянка на некомпетентност и нефункционалност в организацията и резултатите от електронното преброяване и дескриптира първото място, което България заема в съвременния метод за събиране на статистическа информация.

Втората основна причина е в неправилно зададените въпроси и недостатъчният анализ на получената информация, касаещи имигрантите, а от там настъпва объркване и в свързания с тях обем на въшните миграции. Добра инициатива на статистическото ведомство се оказва въпроса „Живели ли сте в чужбина през периода 1980-2011г. за повече от една година?”. Той имаше за цел да установи броя на мигриралите лица за последните 30 години, да установи престоя им в чужбина и годината на завръщане, което хвърля светлина върху имиграционните процеси, диференцира ги хронологично и по обем, дава възможност точно да се периодизират и класифицират движенията на български граждани зад граница. Информационният ресурс, който може да се изчерпи от този въпрос, е да се установи в дадения преброителен период дали определено лице е имигрант, т.е. престоят му в чужбина е с такава продължителност, че в предишното преброяване не е пребивавал в страната и не е броено в категорията „постоянно население” или е мигрирало лице, което по време на интервала между двете преброявания е пребивавало в друга държава, но и при двете преброявания е броено като „постоянно население” в страната и не трябва да се приема като новозаселило се и увеличаващо населението лице. Това щеше да осветли в голяма степен проблем, относно който в българската статистика има доста пропуски, породени от липсата на опит и традиции в изследването на миграциите, както вътрешни, така и външни /Марта Сугарева, 2014г./ Външномиграционното салдо се формира от сбора на броя заселени и броя изселени лица от страната поради трудностите за определяне на изселилите се лица. Много по-лесно и важно е да бъде точно засечен броя на заселващите се от чужбина, за да може, в съпоставка с ръста на броя население, вътрешните миграции и естествения прираст, да бъде определен точно броят на емигрантите по области и райони. Информацията за броя на заселващите се в страната лица от чужбина, с които работи демографската статистика, се черпи основно от преброяванията, която е периодна съвкупност. Характерно за периодната съвкупност е, че при статистическо измерване представлява съвкупност от единици-събития/явления/, възникващи през определен период, а не за брой лица в определена

категория. Това налага редуциране на броя имигранти, съобщени от преброяванията през 2001г. и 2011г., съответно 18 450 лица и 131 539 лица, които в случая са единица-събития, а не брой лица. За периода 1989-1992г. основният поток завърнали се лица са етническите турци, които по време на преселническата вълна отидоха до Р. Турция и бързо се завърнаха, и друг по-малък поток са завърналите се от работа предимно в страните от бившия Съветски съюз с настъпването на демократичните промени в България. Тези потоци са отразени в статистическата справочна литература в съвсем ниски стойности –от порядъка на 200 до 300 лица годишно за страната, те не могат да се считат за имигранти поради късия срок на отсъствие от страната, и да има изключения, те са с много малки стойности и са фактически пренебрежими.

В официалния сайт на НСИ в статията с окончателните данни от „Преброяване 2011г.” се изнася следната информация, почерпена от горепосочения сайт: ”През периода 1980-2011г. 233 463 лица са променили своя адрес от чужбина в България. От тях 91,9% са български граждани /214 553 души/. Близко 68,2% са пребивавали от една до пет години в чужбина /159 222 души/, 16,1% от шест до десет години /37 588 души/, и 8,2% повече от единадесет години /19 144 души/.” Пак в същия източник на данни от „Преброяване 2011г.” НСИ съобщава, че имигрантите, завърнали се в България в периода 2001-2011г. са 126 304 души, като диференцира данните: 15,1% или 35 253 лица са се завърнали в периода 2001-2005г., а 39% или 91 051 лица са се завърнали в периода 2006-2011г. Не се съобщава обаче колко от тях са пребивавали в чужбина за срок, който да ги превърне в имигранти, защото функцията на горесцитирания въпрос от преброителната карта е точно такава и завърналите се в рамките на преброителния период, и то най-често в същото населено място, от където са тръгнали, реално са преброени като постоянно налично население и през 2001г., и през 2011г., и трябва само се отчита тяхното движение, но не може да се пресмята в категорията „Заселили се от чужбина” в дадената област. Реално имигрантите са тези, които не са броени като постоянно налично население през 1992г. и 2001г., и се завръщат в следващ интервал между преброяванията, останалите са в категория „мигрирали лица” и повишават показателя „миграционна подвижност”, но не са имигранти. Ако едно лице е мигрирало в чужбина в рамките на периода между две преброявания, но се е заселило в област, различна от тази, от която е тръгнало, то би трябвало да се брой в категория „вътрешни миграции”. Именно тази неточност на периодната съвкупност и недостатъчният анализ налага редуцирането броя на имигриралите лица от единица-събития до реалния брой лица. За постигане на максимално точен резултат от редуцирането е нужно да се вземат под внимание действащите през определения период външни и вътрешни политически, икономически, социални и други фактори, вляещи на миграционните процеси. Що се отнася до периода 2001-2011г.,

вероятността по-голямата част от завърналите се 131 539 лица, от които 126 304д. са българи, според отговора на въпроса за пребиваване в чужбина, да са престояли по-малко от десет години в чужбина или в срок, който ги прави имигранти, е огромна. Периодът обаче съвпада с предприсъединяването и реалното членство на България в ЕС, характеризира се със засилено, но краткосрочно движение на гражданите на страната, особено в рамките на Съюза. Това налага мнението, че те просто са мигрирали лица, но при неустановени периоди на престой, както е в случая, тези лица преминават в категория „имигранти”, увеличавайки необосновано броя на действителните емигранти. Факт е, че с настъпването на икономическата криза през 2008-2009г. голям брой наши сънародници се завърнаха от чужбина, особено от Европа, но според автора не повече от 1/3 част от тях са действителни имигранти или около 43 800 лица. През периода 1992-2001г. официално оповестените от националната статистика имигранти са 18 450 лица. Този период се характеризира с изключителна динамика в политическия и икономическия живот в страната: политическата криза и финансов колапс от зимата на 1996-1997г., последвана от политическа стабилизация и приемане на валутния борд от финансовата ни система, падане на Шенгенските ограничения за български граждани и начало на присъединяването ни към Европейския съюз. Люшкането на страната от една крайност в друга е причина за малкия брой завърнали се българи от чужбина. Изследването приема, че около 1/2 или около 9 300 лица от завърналите се са действителни имигранти поради големия обхват на емигрирали в периода 1989-1992г. и близостта на двете преброявания, както и нерегламентирания законово престой в страните от Западна Европа и постоянно засилващия се контрол в приемащите страни. Проблемната ситуация, която се установи по време на изследователската работа, се потвърди и от критичния доклад на НСИ от 25.03.2014г. за допуснати закони, методологически и технологични слабости и грешки в „Преброяване 2011г.”. Това наложи допълнително прехвърляне на вътрешни мигранти към София/столица/ и област Варна и Бургас от съседните им области, които са най-вероятните потенциални донори и с доста по-ниски икономически, инфраструктурни и социални показатели, за да регулира до реален статистическия дефицит от вътрешни миграции в тези области.

II. Регионални различия на външните миграции и влиянието им върху динамиката в броя на населението и структурата на ръста.

Регионалните аспекти на външните миграции са разгледани на ниво административни области и статистически райони в последователността на Номенклатурата на териториални статистически единици/NUTS/, действаща за страната. За да се установи влиянието им върху изменението на динамиката и структурата в ръста броя на населението е използван „Метода на Джон Уеб”.

Изложението за всеки район и област започва с кратка характеристика на най-ярките демографски и стопански черти. Анализа на демографското състояние за целия период на изследването и подпериодите е разгледан в 3 направления:

1. Динамика в брой население и състояние на демографските структури и процеси.

2. Естествен прираст.

3. Миграции.

- Външните миграции.

- Вътрешни миграции.

Прилагането на „Метод на Дж. Уеб“ за установяване ролята на миграциите в динамиката и структурата на ръста в броя население, както и типизацията е в отделна точка:

4. Типизация според динамиката и структурата на ръста в брой население.

Към всяка статия е приложена фигура с построена графика по „Метод на Дж. Уеб“, съдържаща тип, структура и динамика в ръста на брой население с отразени относителни и абсолютни стойности на показателите. Информацията за стойностите на елементите на брой население-миграции и естествен прираст е представена в таблица, като външното, вътрешното и общото миграционно салдо са представени поотделно, което дава възможност за обстоен анализ.

Поради големия обем на отделни статии – 36/ 28 области и 6 статистически района/ в настоящия автореферат са представени като пример по едно изложение за област и статистически район.

II.2. Северен Централен статистически район.

Северният Централен район е най-разнородният в България по отношение на природа, икономика и етническо разнообразие. Многопластовата и разнопосочна проблематика, влияеща върху движението на населението, прави демографския анализ, особено в миграционната му част разнолик в мотивационните фактори, характера, обема и темпа на външните и вътрешни миграции. Тази разнородност влияе и върху естественото възпроизводство на населението, а оттам и върху структурите на населението. Районът обхваща следните административни области: Велико Търново, Габрово, Разград, Русе и Силистра.

Движение в брой население и състояние на демографските структури и процеси.

Населението в района при Преброяване 2011г. възлиза на 861 112д. или 11,7% от това на страната, за целия период 1989-2010г. спада в ръста е -27,8% или намаление от 330 926 д., което представлява -1,26%. средногодишно. Отрицателният ръст се движи ритмично и възходящо през трите подпериода на разглеждания период, както следва: -1,98% /94 625 д./ през първия, -1,14% /99 542 д./ през втория и -1,37% /136 759 д./ през третия подпериод. Средно за района 20,4% е населението над 65г., като най-много е в област Габрово 23,9% и най-малко в Разград 17,6%. Населението до 14г. е с най-висок дял областите Разград 13,8% и Силистра 13,1% , а най-малко в Габрово 11,1% - най-нисък показател за цялата страна. Коефициентът на възрастова зависимост във всички области е около средния за страната с изключение на Габрово, където е един от най-високите в страната. Проблемът със застаряването е особено остър в област Габрово и планинските райони на област В.Търново. Коефициентът на демографско заместване се колебае между единия от най-оптимистичните в страната – Област Разград с 82/100д. до двете най-слаби стойности – Област Габрово с 48/100д. и Област В.Търново с 49/100д. /Приложение 2/

Естествен прираст. Естественият прираст е отрицателен във всички области и през целия период и възлиза на -6,3% средногодишно, а броя на умираанията е по-голям от ражданията със 141 131, с тези стойности районът заема второ място след Северозападния, както в абсолютните, така и в относителните резултати. В първия подпериод естествения прираст на района е -2,8%, което говори за значително по-добрите възпроизводствени възможности в този времеви отрязък, в следващите два подпериода, обаче, в следствие на големия обем миграции, той почти се утроява, съответно -6,9% за втория и -7,4% за третия. Освен миграциите важна роля за негативното естествено движение играе и застаряването на населението в споменатите по-горе области /Приложения 4 и 5 /.

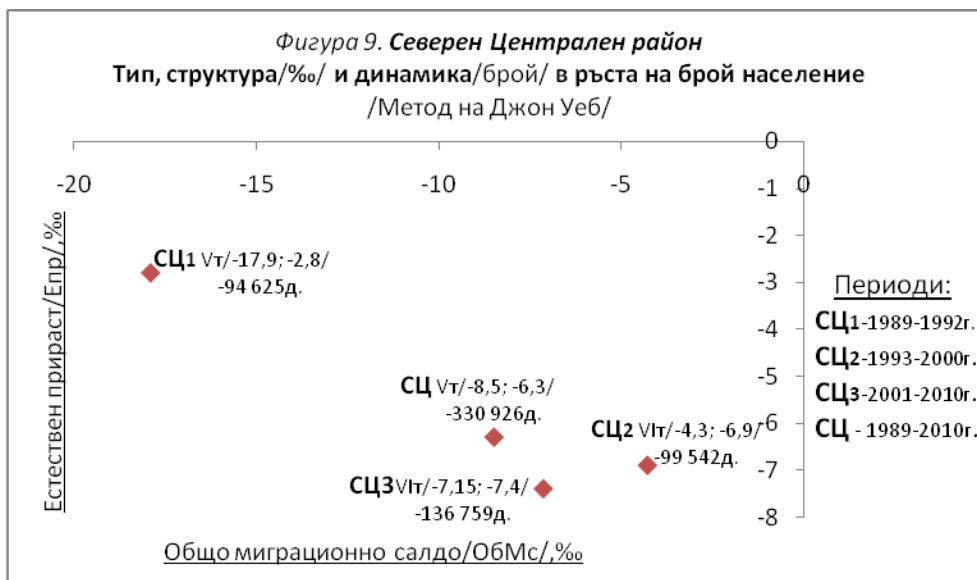
Табл.8 *Северен Централен район*
**Вътрешномиграционно салдо/ВтМс/, външномиграционно салдо/ВнМс/,
 общомиграционно салдо/ОбМс/ и естествен прираст/Епр/ по периоди**

Период	ВтМс,% ₀	ВнМс,% ₀	ОбМс,% ₀	Епр,% ₀
1989-1992г.	-2,5	-15,4	-17,9	-2,8
1993-2000г.	-0,5	-4,25	-4,3	-6,9
2001-2010г.	-3,35	-3,8	-7,15	-7,4
1989-2010г.	-2,1	-6,4	-8,5	-6,3

Миграции(Табл.8). Външните миграции в района са повлияни от разнородния етнически състав на областите в района. Две от областите в района са с ярко присъствие на турската етническа група - Разград с малко над 50%, Силистра - с над 35%, а Русе – с почти

15% от населението, което води до рязко покачване на емиграцията в първия подпериод с - 15,4‰ средногодишно - трето място в страната след Южния Централен и Североизточния райони и над средните за страната -13,4‰. Този голям емигрантски поток се реализира основно по време на изселническата вълна на български етнически турци към Р.Турция през лятото на 1989г. В този подпериод е пикът на външните миграции за района със 70 441 емигрирали лица с основна роля на област Разград с 38%, Русе с 28% и Силистра с 12% от емигриралите зад граница от района. През втория и третия подпериоди външните миграции бележат затихване от -4,25‰ и -3,8‰ средногодишно с абсолютни стойности съответно 37 202 д. и 40 850 д. Това говори, че със затихването на етническия мотивационен фактор, миграциите рязко спадат поради влошаването на демографската обстановка и изчерпване на миграционния потенциал в смесените етнически райони и по принцип малкия потенциал на демографски застарелите и с висок отрицателен естествен прираст области В.Търново и Габрово. Резултатите на района за целия период са -6,4‰ средногодишно, което е над средното за страната, а в абсолютна стойност 142 272 души, напуснали страната.

Вътрешните миграции, също както и външните, са с постоянно отрицателно миграционно салдо, но, обратно на външните, нарастват към края на наблюдавания период. Това се дължи на влошените икономически показатели на областите, особено след настъпването на икономическата криза, в най-голяма степен за Разград, Силистра и Русе. В първия подпериод те са -2,5‰, като Област В.Търново е с положително салдо, втория подпериод бележи значително занижаване на миграционното салдо, благодарение на областите В.Търново и Габрово, които са с положително салдо и стойностите са едва -0,5‰ с абсолютни размери -4 389д., за да се увеличи над шест пъти до 3,35‰ средногодишно или 31 600 д. емигрирали през третия подпериод, основно дължащо се на областите Русе, Разград и Силистра, реализирайки над 70% от мигрантите на района. За целия период вътрешните миграции от района възлизат на -2,1‰ средногодишно. Силно нагънатата крива на вътрешните миграции в района говори за нестабилното му икономическо състояние и възможности за социална реализация /Приложения 4 и 5/.

Типизация според динамиката и структурата на ръста в брой население (Фиг.9).

Осреднените данни за целия наблюдаван период поставят района в V тип структура на ръста. Той се характеризира с негативен ръст в броя население, в случая и прогресиращ, а в структурата на ръста преимуществена роля имат миграциите. Водещата роля на миграциите, и по-специално на външните, се дължи на смесените райони, където техният обем е голям по времето на т.н. „Голяма екскурзия”-преселническата вълна към Р.Турция. Това довежда до класифицирането на района през втория и третия подпериод в VI тип, но в по-близките до V тип сегменти. Процесите на влошаване на демографската ситуация се дължат на силно намалелите възпроизводствени възможности в смесените райони след емиграцията, които са основен фактор в раждаемостта и почти минимизирани в другите две области и на демографското остаряване, особено характерно за Област Габрово. Промяната на тези показатели води до повишаване на отрицателния естествен прираст, правейки го водещ компонент в загубата на население и преминаването в VI тип. Мерките и инструментите, които могат да се използват за стабилизиране на демографската обстановка в района са от много широк спектър, защото районът притежава многоотраслов потенциал - в икономиката, земеделието, инфраструктурата и туризма, които, в интерес на истината, поставяха района на второ място по много икономически показатели преди демократичните промени. Просто е нужна своевременна и вярно насочена концепция за инвестициите и без голяма капиталоемкост и сравнително бърза възвращаемост икономиката ще заработи, запазвайки населението посредством нови работни места, повишени доходи и поминък.

II.2.2. Област Габрово

Област Габрово. Най-малката по територия област в България, след София /стол./, е една от водещите по икономически показатели, според Института по пазарна икономика и е с една от най-високите степени на урбанизираност - над 80% заедно със София /стол./ и Варна.

Динамика на брой население и състояние на демографските структури и процеси. При Преброяване 2011г. в областта живеят 122 702 души, намалението на населението за периода 1989-2010г. е 47 537д., което представлява -27,92% или -1,27% средногодишно. Средногодишният темп в брой население е отрицателен и растящ във всички подпериоди - 1,2% в първия, -1,34% във втория, а най-голям е в последния подпериод – 1,49%, когато са регистрирани 45% от загубите на население - 21 423д. в областта. Състоянието на възрастовата структура е отчайващо - населението над 65г. е 23,9% , само Видин е с по-голям относителен дял, а населението от възрастова група 0-14г. е с най-нисък дял за цялата страна: 11,1%. По коефициент на възрастова зависимост областта е пета по влошеност, а за състоянието и перспективите пред работната сила в региона говори коефициентът на демографско заместване, който е най-слаб за страната с 48/100д., при среден за страната 70%. По последни данни на НСИ Област Габрово е най-застарялата в демографско отношение, а песимистичните перспективи за продължаващ спад в броя на населението водят до сериозни опасности за цялостното развитие на региона /Приложение 2/.

Естествен прираст. Естественият прираст, както и в област В.Търново, е традиционен проблем за областта, още в първия подпериод, при среден за страната около -1‰, тук е -4,8‰, което е следствие още от времето на социалистическото развитие. В следващите времеви рамки на изследването той постоянно расте вече под влиянието на по-бързо от очакваното застаряване на населението и рязко снижената раждаемост след емиграцията на голям обем предимно млади хора. Така през втория подпериод стойността му е -8,0‰, а през третия -9,2‰, които са много над средните за страната, а за целия период е -7,95‰, при средно за страната -4,3‰ /Приложения 4 и 5/.

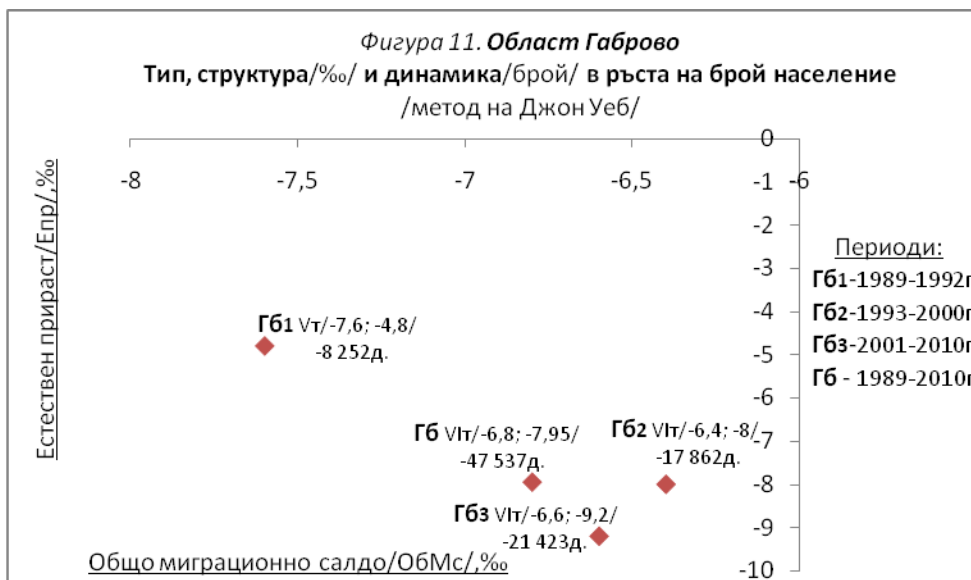
Табл.10 *Област Габрово*

Вътрешномиграционно салдо/ВтМс/, външномиграционно салдо/ВнМс/,
общомиграционно салдо/ОбМс/ и естествен прираст/Епр/ по периоди

Период	ВтМс,‰	ВнМс,‰	ОбМс,‰	Епр,‰
1989-1992г.	-2,8	-4,8	-7,6	-4,8
1993-2000г.	0,3	-6,7	-6,4	-8,0
2001-2010г.	-2,8	-3,8	-6,6	-9,2
1989-2010г.	-1,6	-5,2	-6,8	-7,95

Миграции(Табл.10). Външните миграции за областта са с постоянно отрицателно салдо. С относителен дял от -5,2‰ средногодишно за целия период или 16 671 емигрирали лица, регионът е с около средните за страната стойности. През първия подпериод емигрантите са 3 207 д. или -4,8‰, а във втория нарастват до 8 283д. или -6,7‰. Третият подпериод бележи и абсолютен и относителен спад, съответно 5 181 д. или -3,8‰, но данните и от втората, и от третата част на изследването, са доста над средните за страната, които са съответно -3,35‰ и -2,3‰. Тези резултати говорят за максимално изтискване на миграционния потенциал, въпреки постоянно намаляващото население, стесненото възпроизводство и трудности в подхранване числеността на младите възрастови групи. Интересно е да се отбележи, че областта има едни от добрите икономически показатели в страната: сериозен дял в промишлената продукция, ниска безработица, добра усвояемост на европейски средства, а едновременно не успява да задържи младото население и поддържа високи нива на външна миграция. От този контраст следва извода, че в региона въпреки добрите показатели и стабилна икономика, последната все още не е в процес на растеж, откриване на нови предприятия или развитие на създадените, не се разкриват нови работни места, за да поемат макар и малобройните, влизащи в трудоспособна възраст млади хора. Заетите, от все още дълги кохорти трудоспособно население, работни места в традиционните отрасли не оставят шанс на младите. Липсата на нови алтернативни и атрактивни работни места кара младите да напуснат, при създаващ се едновременно с това в съсем близко бъдеще остър дефицит на работна ръка, поради изключително влошения коефициент на демографско заместване.

Вътрешните миграции в областта до 1989г. винаги са били с положително салдо поради привличането на работна сила основно в силно индустриализирания областен център - Габрово. През първия подпериод обаче те са с отрицателно салдо -2,8‰ или 1 861д. главно поради свиване на производствата и завръщане на тези работници по родните им места. През втория подпериод областта обръща тенденцията и макар минимално салдото е положително, това се дължи на привлечената от други области работна сила за откритото в Севлиево предприятие „Идеал Стандарт”, както и на привличането на студенти в Техническия университет в Габрово. През третия подпериод салдото отново е отрицателно с относителна стойност -2,8‰ или около 3 800 души, напуснали към друга област, общо за периода вътрешномиграционното салдо е отрицателно с -1,6‰ /Приложение 4 и 5/.

Типизация според динамиката и структурата на ръста в броя население (Фиг.11).

Данните за изследвания период, диференцирани по метода на Дж.Уеб, поставят областта в VI тип структура на ръста с преимуществена роля на отрицателния естествен прираст при непрекъснатата негативна динамика в броя население. Миграциите са имали водеща роля само в началото на разглеждания период, но с бързото нарастване на отрицателния естествен прираст поради ускореното демографско застаряване и стеснени възпроизводствени възможности той става водещ компонент. Песимистичните стойности в демографските процеси и силната урбанизираност на областта обричат селата в района, особено планинските, на обезлюдяване и депопулация. Голяма част от характерните за Габровско колибарски селища реално вече са безлюдни, не са редки случаите и на закриване на такива. От първостепенна важност за региона е създаването на икономически растеж и откриването на работни места за задържане на младото население и минимизиране и стопиране на негативните процеси, като се стъпи върху традициите и добрите икономически показатели. Ресурсите за растеж са основно в традиционните за региона отрасли, инфраструктура /тунела под вр. Шипка/, туризъм и екологично планинско земеделие.

III. Отражение на миграциите върху демографската ситуация в България.

В началото на третата част на дисертацията е направен исторически преглед, хронологизация и типизиране според миграционните модели на външните миграции в България.

По-нататък са очертани етапите и спецификата на външните миграции след 1989г., както и основните посоки на емиграционните потоци и приблизителния им обем.

След проведеното изследване на регионалното разпределение на външните миграции и прилаганито на „Метод на Джон Уеб“ за установяване структурата на ръста в броя

население на ниво области и статистически райони и в национален мащаб могат да се направят следните най-общии изводи

1. В страната за целия разглеждан период няма област положителен коефициент на естествен прираст. Най-оптимистичен е резултата на Област Кърджали за последния подпериод -0,6‰.

2. В страната за целия разглеждан период няма област с положителен коефициент на външно миграционно салдо.

3. Положително общо миграционно салдо, превъзхождащо отрицателния естествен прираст и довело до увеличаване на населението имат единствено най-силните икономически области София/стол./ и Варна.

4. Положително вътрешно миграционно салдо за целия период имат областите София/стол./, Пловдив, Варна и В.Търново, което се дължи главно на областните центрове. Този процес е характерен за формиращите се или формираните центрове на икономически растеж. В последния подпериод към тях трябва да прибавим и Бургас с трети положителен резултат след столицата и Варна.

5. В областите с най-висок дял население над 65г. водеща роля при намаляване на населението има естествения прираст през целия наблюдаван период. Това са областите от Северозападния район, В.Търново, Габрово, Кюстендил, Перник и София/обл./. Изключенията са съвсем малки през първия подпериод за областите от Северния Централен и Югозападния район и Враца през последния подпериод поради административното преминаване на Община Кнежа към Област Плевен. Във всички останали области водеща роля в намалението на населението играе общото миграционно салдо.

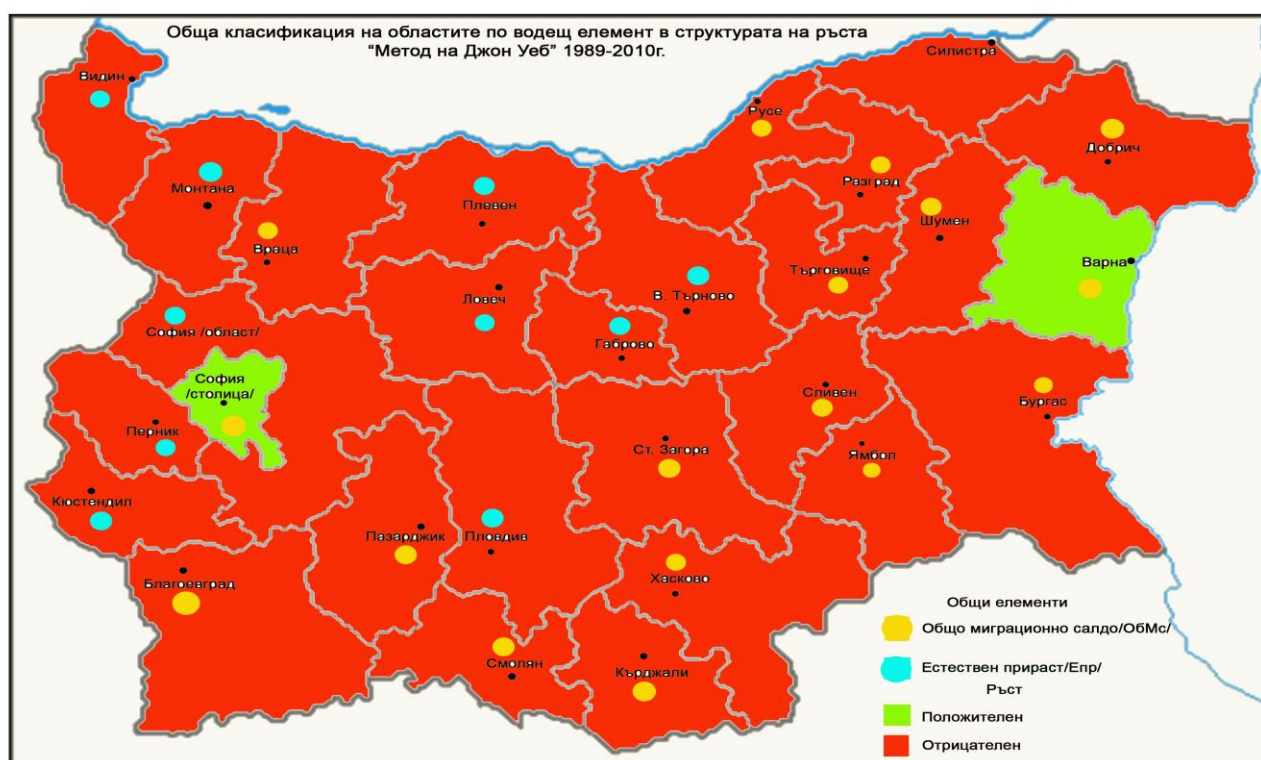
6. Областите с най-високо външно миграционно салдо са тези със смесено етническо население-Кърджали, Разград, Шумен. Тези области заедно с Търговище и Силистра дават приблизително 1/3 от емигриралите лица. Следващите области в този показател са Добрич, Хасково, Ямбол, Силистра и Смолян.

7. За целия наблюдаван период, в областите Благоевград и София/обл./ вътрешното миграционно салдо е водещо в общото миграционно салдо, а в другата граничеща със столицата област – Перник, стойностите са почти изравнени. Столицата е водещ притегателен център за съседните ѝ области, а сравнително добрите икономически резултати на Област Благоевград не мотивира населението да напуска страната.

8. През третият подпериод 2001-2010г. в повече от половината области на страната вътрешните миграции са водещи в общото миграционно салдо. Този факт говори за изчерпване на младежкия потенциал, който е по-склонен към външни миграции и засилване на вътрешното движение на по-възрастни трудоспособни хора към силните икономически центрове.

9. В национален мащаб поэтапната тенденция в наблюдавания период е трайното намаляване на относителния дял на външно миграционно салдо в намаляването на населението за сметка на увеличаващата се тежест на естествения прираст. За целия период външните миграции имат водеща роля за отрицателния ръст в брой население.

Прилагането на „Метод на Джон Уеб“ изисква обстойно разглеждане на съставните елементи на ръста в броя на населението-миграционния и възпроизводствения, като на регионално ниво това включва миграционнообраващите елементи - външно и вътрешно миграционно салдо. Това дава възможност за висока степен на детайлизиране на изследването и диференцираност на получените данни. Фрагментирането на информацията в миграционния елемент позволява обща и диференцирана класификация на областите и статистическите райони. Общата класификация /Приложение 8/, включва миграционния елемент, представен от Общото миграционно салдо/ОБМС/ и възпроизводствения-от Естествения прираст/Епр/. Тя дава възможност да се установи през наблюдавания период и подпериоди кои е основния ръстообразуващ елемент, съответно в положителна или отрицателна посока. В тази класификация се включва и националното ниво.

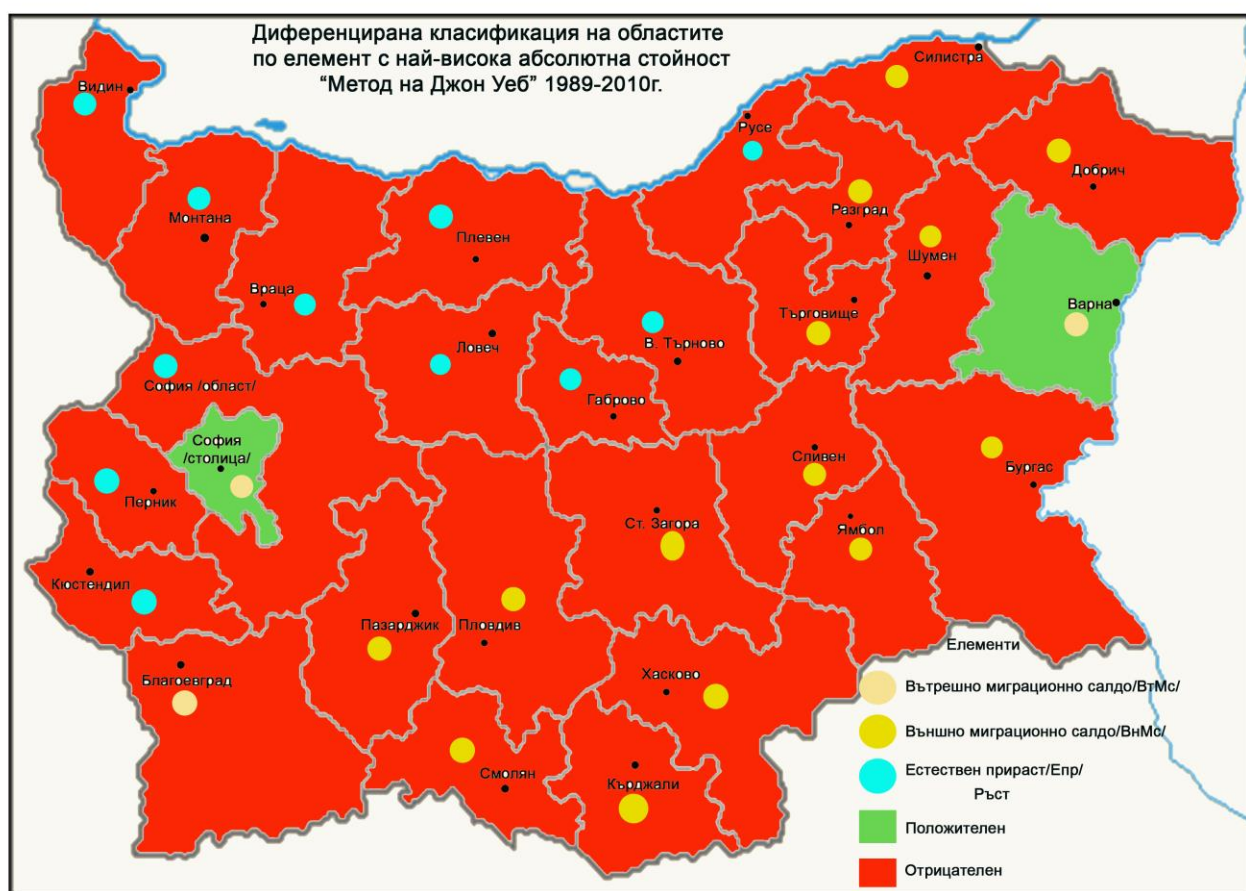

Приложение 8. **Обща класификация на областите и статистическите райони по водещ елемент**

в структурата на ръста по „Метод на Джон Уеб“

Вид ръст	Общи елементи	1989-1992г.	1993-2000г.	2001-2010г.	1989-2010г.
Положителен	ОбМс			ЮЗ район, Варна,София	ЮЗ район, Варна,София
	Епр				
Отрицателен	ОбМс	<i>България</i> СЦ район, СИ район, ЮИ район, ЮЗ район, ЮИ район, В.Търново, Габрово, Разград, Русе, Силистра, Варна, Добрич, Търговище, Шумен, Бургас, Сливен, Ст.Загора, Ямбол, Благоевград, Кюстендил, Перник, София/обл/, София, Кърджали, Пловдив, Пазарджик, Смолян, Хасково	ЮИ район, ЮЦ район, Разград, Силистра, Добрич, Търговище, Шумен, Сливен, Ямбол, Кърджали, Смолян, Хасково	ЮИ район, ЮЦ район, Враца, Разград, Силистра, Добрич, Търговище, Шумен, Сливен, Ямбол, Благоевград, Кърджали, Пазарджик, Смолян	<i>България</i> , СЦ район, ЮИ район, ЮЦ район, Враца, Русе, Разград, Силистра, Добрич, Търговище, Шумен, Сливен, Бургас, Ямбол, Ст.Загора, Смолян, Благоевград, Кърджали, Пазарджик, Хасково
	Епр	СЗ район, Видин, Враца, Ловеч, Плевен, Монтана	<i>България</i> , СЗ район, СЦ район, СИ район, ЮЗ район, Видин, Враца, Ловеч, Плевен, Русе, Монтана, Габрово, В.Търново, Варна, Бургас, Благоевград, Ст.Загора, Кюстендил, Перник, София/обл/, София, Пазарджик, Пловдив	<i>България</i> , СЗ район, СЦ район, СИ район, Видин, Ловеч, Монтана, Плевен, В.Търново, Габрово, Русе, Бургас, Ст.Загора, Кюстендил, Перник, София/обл/, Пловдив, Хасково	СЗ район, Видин, Ловеч, Монтана, Плевен, В.Търново, Габрово, Кюстендил, Перник, София/обл/, Пловдив

Диференцираната класификация /Приложение 7/, освен възпроизводствения елемент, представен от Естественя прираст, включва и миграционния, но разделен на двете му съставни части-Вътрешно миграционно салдо/ВтМс/ и Външно миграционно салдо/ВнМс/. По този начин може да се оцени ролята на миграционно образуващите елементи в структурата на ръста в броя население. Важно предимство на диференцираната класификация е, че тя показва елемента с най-висока абсолютна стойност, макар и това да е недостатъчно, за да има той водеща роля в ръстообразуването. Това разбира се дава възможност за ред други геодемографски анализи. Така например, още във втория подпериод в областите Варна и София/стол/ положителното вътрешномиграционно салдо е с най-голяма абсолютна стойност, което доказва константната им позиция на икономически лидери, но в съчетание с отрицателни външномиграционно салдо и естествен прираст, ръста е отрицателен. Подобен е примера с Област Ямбол, където отрицателния естествен прираст превишава вътрешното и външно миграционно салдо, но миграционния елемент е водещ в отрицателния ръст. Високата стойността във възпроизводствения елемент, обаче показва бързо течащия процес на застаряване на населението в областта, което остава скрито в Общата класификация.

Приложение 7. Диференцирана класификация на областите и статистическите райони по елемент с най-висока абсолютна стойност в структурата ръста на брой население по „Метод на Джон Уеб“

Вид ръст	Елементи		1989-1992г.	1993-2000г.	2001-2010г.	1989-2010г.
Положителен	ОбМс	ВтМс		Варна, София/стол/	ЮЗ район, Варна, София/стол/	ЮЗ район Варна, София/стол/
		ВнМс				
	Епр					
Отрицателен	ОбМс	ВтМс	Благоевград, Кюстендил, София/обл/		Враца,Сливен, Благоевград, Кърджали, Пазарджик	Благоевград
		ВнМс	СЗ район,СЦ район, СИ район,ЮИ район, ЮЦ район, ЮЗ район Враца, Ловеч, Монтана, В.Търново, Габрово,Разград, Русе, Силистра, Варна, Добрич, Търговище,Шумен, Бургас, Сливен, Ст.Загора, Ямбол, Перник,София/стол/ Кърджали, Пловдив, Пазарджик,Смолян, Хасково	ЮЦ район, Разград, Силистра, Добрич, Шумен, Сливен, Ямбол, Кърджали, Смолян	Разград,Смолян	СИ район, СЦ район, ЮИ район, ЮЦ район, Разград, Силистра, Добрич, Търговище, Шумен, Бургас, Сливен, Ст.Загора, Ямбол, Кърджали, Пловдив, Пазарджик, Смолян, Хасково
	Епр		Видин, Плевен	СЗ район,СЦ район, СИ район ЮИ район, ЮЗ район Видин,Враца,Ловеч, Монтана, Плевен,В.Търново, Габрово, Русе, Търговище, Бургас, Ст.Загора, Кюстендил, Благоевград, Перник, София/обл/, Пазарджик, Пловдив,Хасково	СЗ район,СЦ район, СИ район ЮИ район, ЮЦ район, Видин, Ловеч, Монтана, Плевен, В.Търново, Габрово, Русе, Силистра, Добрич, Търговище, Шумен, Бургас, Ст.Загора,Ямбол, Кюстендил, Перник, София/обл/, Пловдив, Хасково	СЗ район, Видин, Враца, Ловеч, Монтана, Плевен, В.Търново, Габрово, Русе, Кюстендил, Перник, София/обл/

Основните посоки, поели най-голям обем емигранти са три:

Първата е Р. Турция, където през лятото на 1989г. миграционните обеми достигат до 340-350 хил.д., но след завръщането на около 120-130 хил.д. през септември-декември същата година отрицателното салдо възлиза на около 218 хил.д./ Й. Калчев, 2001г./ . Втората основна посока за напускащите България, особено в първите години на постсоциалистическия период, е Северна Америка. Третата основна посока е Европейският съюз, като тук можем да разграничим два миграционни клона: в *Западна Европа* и *Южна Европа*.

Втората част на трета глава разглежда концепциите в регионалната политика на ЕС, ролята на човешкия фактор в тях и приложимостта ѝ в България. Анализирани са основните демографски процеси и категории за оценка на демографското състояние на страната онагледени с карти и таблични приложения.

Основните показатели отразяват количествените и пространствените промени в структурите на населението:

- Ръстът в броя на населението и неговата динамика, когато процесът протича и се наблюдава в интервали от два и повече момента, е най-яркият индикатор за моментното и бъдещото демографско състояние и развитие на нацията. /Приложение 2, Карта „Ръст в брой население на Р.България 1989-2010г. по области”/

Приложение 2. **БРОЙ НАСЕЛЕНИЕ НА Р. БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ НАБЛЮДАВАНИЯ ПЕРИОД 1989г.-2010г. И ПОДПЕРИОДИ**
Абсолютен/брой/, темп на ръст/%/ и средногодишен темп на прираст/%/ по статистически зони, райони и области

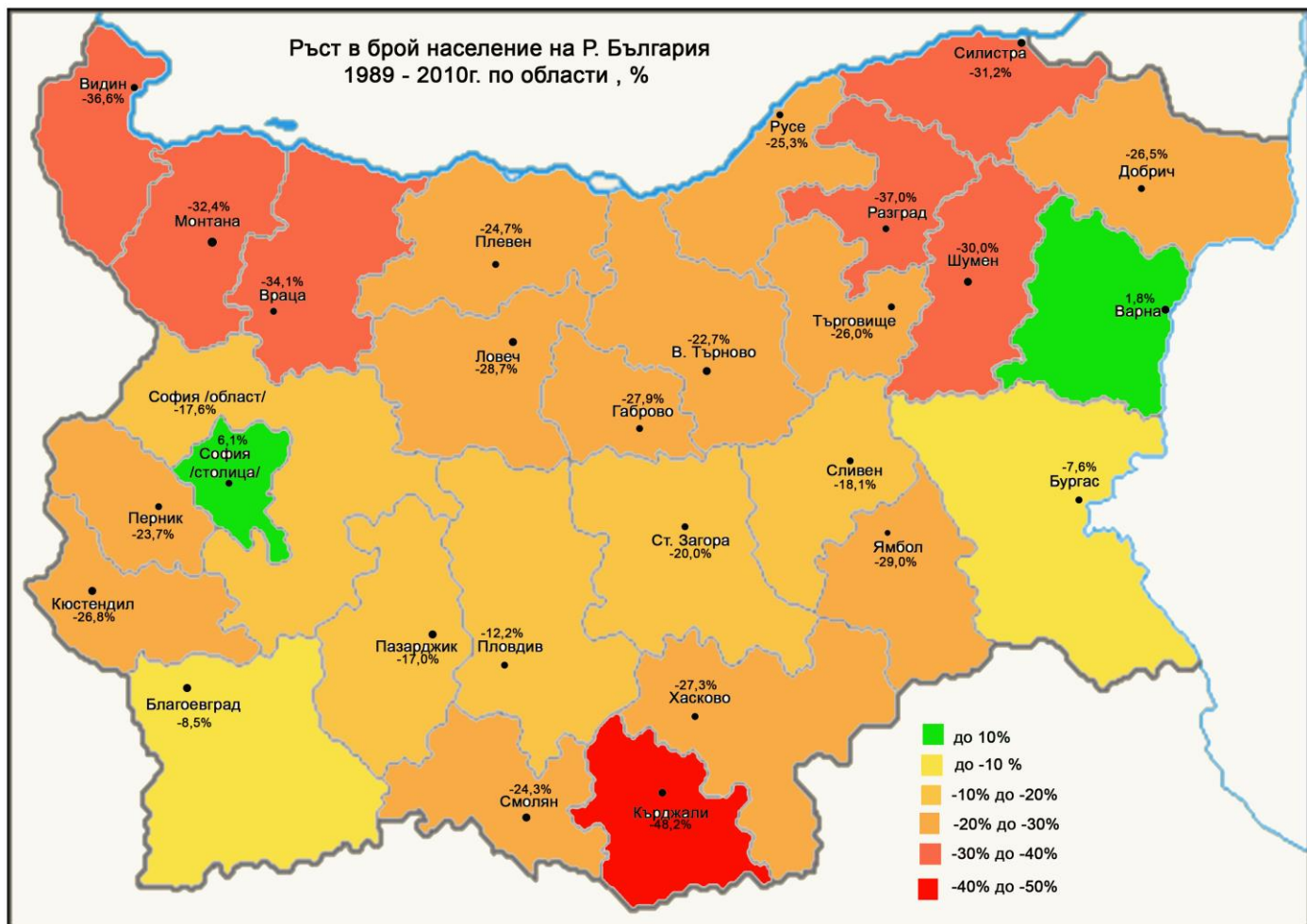
Статистически зони, райони и Области	Брой нас-е 31.12.1988г.	Брой нас-е Пребр-не 04.12.1992г.	Абс.ръст/бр. Темп на ръст/% Ср.год.темп/% 1989-1992г.	Брой нас-е Пребр-не 01.03.2001г.	Абс.ръст/бр. Темп на ръст/% Ср.год.темп/% 1992-2001г.	Брой нас-е Пребр-не 01.02.2011г.	Абс.ръст/бр. Темп на ръст/% Ср.год.темп/% 2001-2011г.	Абс.ръст/бр. Темп на ръст/% Ср.год.темп/% 1989-2010г.
БЪЛГАРИЯ	8 986 636	8 487 317	-499 319/ -5,6/ -1,4	7 928 901	-558 416/ -6,6/-0,83	7 364 570	-564 331/ -7,1/-0,71	-1 622 066/-18,05/-0,82
<i>Северна и Югоизточна България</i>	4 849 690	4 581 256	-268 431/-5,5/- 1.38	4 223 178	-358 081/-7.8/- 0,98	3 752 349	-470 829/-11.1/-1,11	-1 097 341/-22,6/-1,03
СЗ район	1 218 596	1 167 389	-51 207/ -4,2 / -1,05	1 037304	-130 085/-11.1/ -1,34	847 138	-190 166/-18.3/-1,83	-371 458/-30,50/-1,39
Видин	159 429	151 636	-7 793/-4,9 / -1.23	130 074	-21 562/-14,2/ -1,78	101 018	-29 056/-22,3/-2,23	-58 411/-36,63/-1,67
Враца	283 492	270 679	-12 813/-4,5 / -1.13	243 036	-27 643/-10,2/ -1,28	186 848	-56 188/-23,1/-2,31	-96 644/-34,09/-1,55
Ловеч	198 405	190 262	-8 143/-4,1/ -1.03	169 951	-20 311/-10,7/ -1,34	141 422	-28 529/-16,8/-1,68	-56 983/-28,72/-1,3
Монтана	219 012	208 198	-10 814/-4,9/ -1.23	182 258	-25 940/-12,5/ -1,56	148 098	-34 160/-18,7/-1,87	-70 914/-32,38/-1,47
Плевен	358 258	346 614	-11 644/ -3,3/ -0.83	311 985	-34 629/-10,0/ -1,25	269 752	-42 233/-13,5/-1,35	-88 506/-24,70/-1,12
СЦ район	1 192 038	1 097 413	-94 625/ -7,9/ -1.98	997 871	-99 542/ -9,1/ -1,14	861 112	-136 759/-13.7/-1,37	-330 926/-27,80/-1,26
В.Търново	334 501	318 251	-16 250/ -4,9/ -1.23	293 172	-25 079/ -7.9/ -0,99	258 494	-34 678/-11.8/-1,18	-76 007/-22,72/-1,03
Габрово	170 239	161 987	-8 252/ -4,8/ -1.20	144 125	-17 862/-11.0/ -1,34	122 702	-21 423/-14.9/-1,49	-47 537/-27,92/-1,27
Разград	198 669	167 410	-31 259/-15,7/ -3.93	152 417	-14 993/ -9,0/ -1,13	125 190	-27 227/-17.9/-1,79	-73 479/-36,98/-1,68
Русе	314 945	288 702	-26 243/ -8,3/ -2.08	266 157	-22 545/ -7,8/ -0,98	235 252	-30 905/-11.6/-1,16	-79 693/-25,30/-1,15
Силистра	173 684	161 063	-12 621/ -7,3/ -1.83	142 000	-19 063/-11.8/ -1,48	119 474	-22 526/-15.9/-1,59	-54 210/-31,21/-1,42
СИ район	1 145 834	1 067 409	-78 425/ -6,8/ -1.7	1 019 297	-48112/ -4.5/ -0,56	966 097	-53 200/ -5.2/-0,52	-179 737/-15,70/-0,71
Варна	466 526	462 970	-3 556/ -0,8/ -0.2	462 013	-957/ -0,2/ -0,03	475 074	13 061/ 2,8/0,28	8 548/ 1,83/0,08
Добрич	258 025	232 780	-25 245/ -9,8/ -2.45	215 217	-17 563/ -7,5/ -0,94	189 677	-25 540/-11,9/-1,19	-68 348/-26,49/-1,2
Търговище	163 426	151 339	-12 087/ -7,4/ -1.85	137 689	-13 650/ -9,0/ -1,13	120 818	-16 871/-12,3/-1,23	-42 608/-26,07/-1,19
Шумен	257 857	220 320	-37 537/ -14,6/ -3.65	204 378	-15 942/ -7,2/ -0,9	180 528	-23 850/-11,7/-1,17	-77 329/-30,00/-1,36
ЮИ район	1 293 222	1 249 048	-44 174/ -3,4/ -0.85	1 168 706	-80 342/ -6.4/ -0,8	1 078 002	-90 704/ -7.8/-0,78	-215 220/-16,60/-0,75
Бургас	449 849	441 085	-8 764/ -1,9/ -0.48	423 547	-17 538/ -4,0/ -0,5	415 817	-7 730/ -1,8/-0,18	-34 032/ -7,60/-0,35
Сливен	241 208	234 785	-6 423/ -2,7/ -0.68	218 474	-16 311/ -6,9/-0,86	197 473	-21 001/-9,6/-0,96	-43 735/-18,13/-0,82
Стара Загора	417 133	397 339	-19794/ -4,7/ -1.18	370 615	-26 724/ -6,7/-0,84	333 265	-37 350/-10,1/-1,0	-83 868/-20,10/-0,91

Ямбол	185 032	175 839	-9 193/ -5,0/ -1,25	156 070	-19 769/ -11,2/ -1,4	131 447	-24 623/-15,8/-1,58	-53 585/-28,96/-1,32
Статистически зони, райони и области	<u>Брой нас-е</u> 31.12.1988г.	<u>Брой нас-е</u> <u>Пребр-не</u> 04.12.1992г.	Абс.ръст/бр. Темп на ръст/% Ср.год.темп/ % 1989-1992г.	<u>Брой нас-е</u> <u>Пребр-не</u> 01.03.2001г.	Абс.ръст/бр. Темп на ръст/% Ср.год.темп/% 1992-2001г.	<u>Брой нас-е</u> <u>Пребр-не</u> 01.02.2011г.	Абс.ръст/бр. Темп на ръст/% Ср.год.темп/% 2001-2011г.	Абс.ръст/бр. Темп на ръст/% Ср.год.темп/% 1989-2010г.
Югозападна и Южна Центр. България	4 136 946	3 906 058	-230 888/ -5,6/-1,4	3 705 723	-200 335/ -5.1/-0,64	3 612 221	-93 502/ -2.5/-0,25	-524 725/-12,68/-0,58
ЮЗ район	2 232 765	2 176 379	-56 386/ -2,5/ -0,63	2 097 621	-78 758/ -3.6/-0,45	2 132 848	35 227/ 1.7/0,17	-99 917/ -4,50/-0,2
Благоевград	353 753	351 637	-2 116/ -0,6/ -0,15	341 173	-10 464/ -3,0/-0,38	323 552	-17 621/ -5,2/-0,52	-30 201 / -8,54/-0,39
Кюстендил	186 773	181 347	-5 426/ -2,9/ -0,73	162 534	-18 813/-10.4/-1,3	136 686	-25 848/-15.9/-1,59	-50 087/-26,82/-1,22
Перник	174 893	163 307	-11 586/ -6,6/ -1,65	149 832	-13 475/ -8.3/-1,04	133 530	-16 302/-10.9/-1,09	-41 363/-23,65/-1,08
София/обл./	300 322	289 962	-10 360/ -3,5/ -0,88	273 240	-16 722/ -5.8/-0,73	247 489	-25 751/ -9.4/-0,94	-52 833/-17,59/-0,81
София/стол./	1 217 024	1 190 126	-26 898/ -2,2/ -0,55	1 170 842	-19 284/ -1.6/-0,2	1 291 591	120 749/ 10.3/1,03	74 567/ 6,12/0,23
ЮЦ район	1 904 181	1 729 679	-174 502/ -9,2/ -2,3	1 608 102	-121 577/ -7.0/-0,88	1 479 373	-128 729/ -8.0/-0,8	-424 808/-22,30/-1,01
Кърджали	295 065	203 251	-91 814/ -31,1/ -7,78	164 019	-39 232/-19.3/-2,4	152 808	-11 211/ -6.8/-0,68	-142 257/-48,21/-2,19
Пазарджик	331 877	326 123	-5 754/ -1,7/ -0,43	310 723	-15 400/ -4.7/-0,59	275 548	-35 175/-11.3/-1,13	-56 329/-16,97/-0,77
Пловдив	777 716	739 694	-38 022/ -4,9/ -1,23	715 816	-23 878/ -3.2/-0,4	683 027	-32 789/ -4.6/-0,46	-94 689/-12,17/-0,55
Смолян	160 861	154 553	-6 308/ -3,9/ -0,98	140 066	-14 487/ -9.4/-1,18	121 752	-18 314/-13.1/-1,31	-39 109/-24,31/-1,11
Хасково	338 662	306 058	-32 604/ -9,6/ -2,4	277 478	-28 580/ -9.3/-1,16	246 238	-31 240/-11.3/-1,13	-92 424/-27,29/-1,24

Източник: Национален статистически институт, Население 1988г., Преброяване на населението и жилищния фонд 1992г., 2001г., 2011г.

Забележка: 1. Темпът на ръста е изчислен по формулата $T = \frac{S_n - S_0}{S_0} \cdot 100$; S_n - брой население в края на периода, S_0 - брой население в началото на периода.

2. Средногодишният темп на прираст е изчислен по формулата $T = \frac{(S_n - S_0)/n}{S_0} \cdot 100$, S_n - брой население в края на периода, S_0 - брой население в началото на периода, n - брой години

- Естественят прираст е количествен елемент на възпроизводствения процес на населението, протичащ във времето /раждания, умирация, бракове, разводи/ и осигуряващ физическото съществуване на дадена нация. /Приложение 3, Карта „Средногодишни стойности на естествен прираст в Р.България 1989-2010г. по области”/

- Миграциите или механичното движение на населението е пространствената компонента в движението на броя население. Вътрешните и външните миграции са взаимосвързани за установяване броя на постоянното налично население и външните миграции в регионален мащаб. /Приложения 4, 5, 6, Карта „Средногодишни стойности на външно миграционно салдо в Р.България 1989-2010г. по области”/

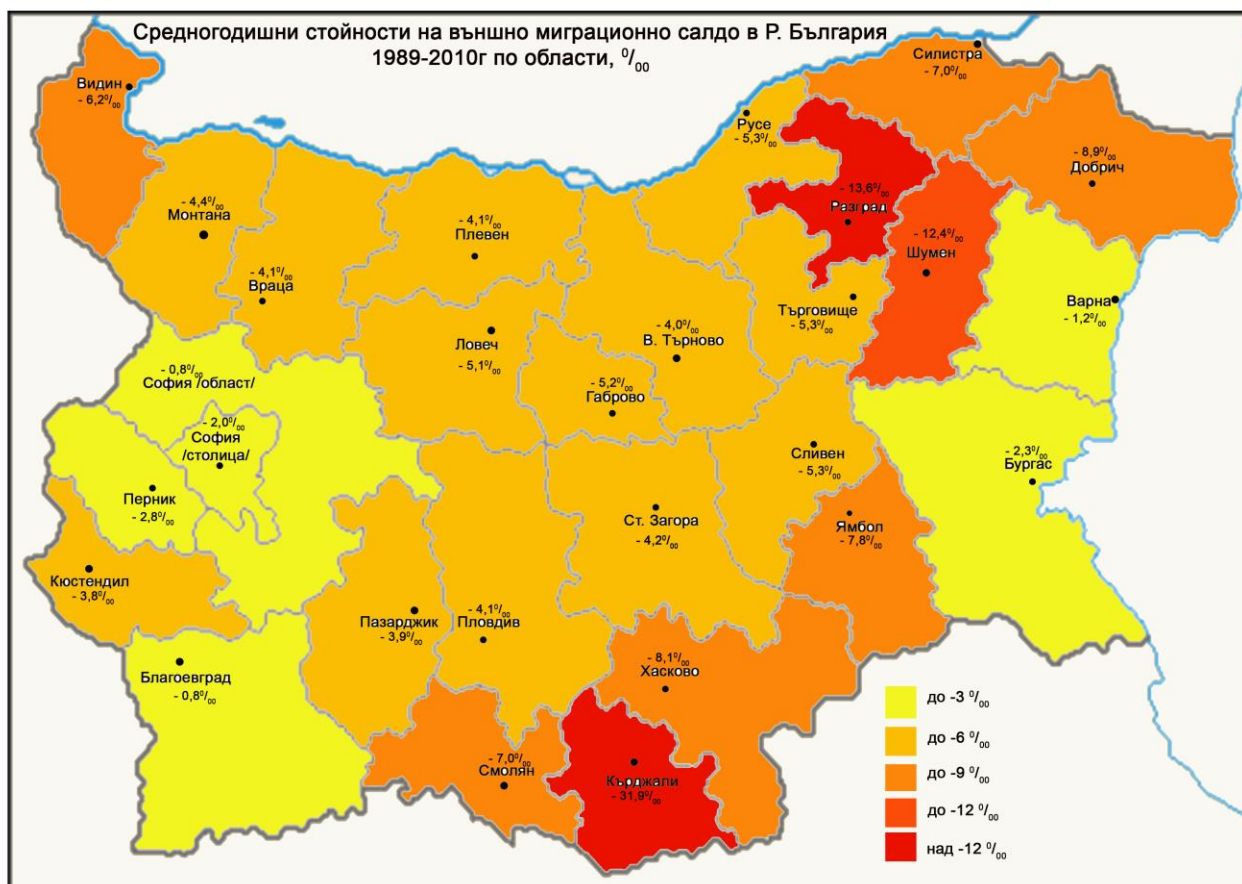
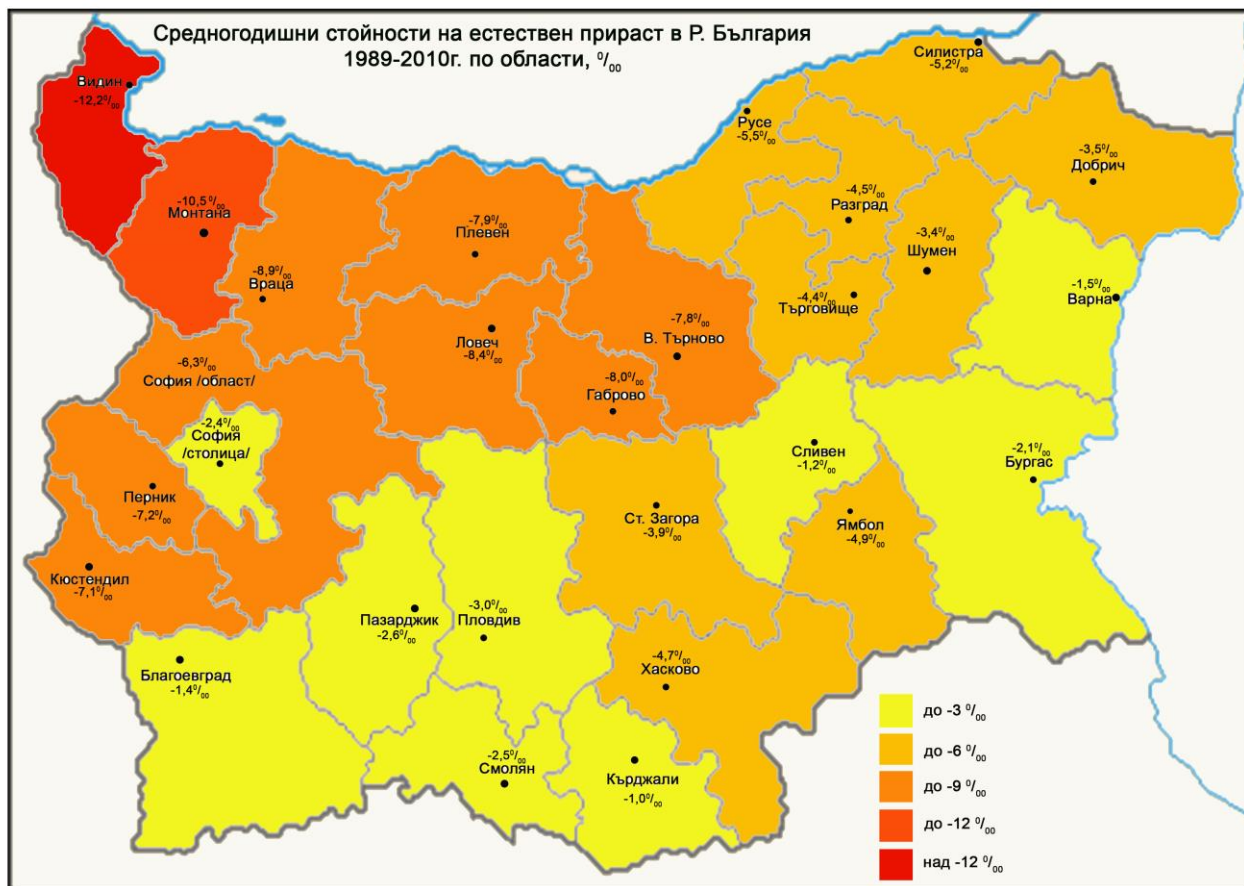
Приложение 3. **ЕСТЕСТВЕНО ДВИЖЕНИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО НА Р.БЪЛГАРИЯ 1985-2013г.**

<i>Година; Абс.рѝст ест.прираст между преброяванията и през наблюдавания период, души</i>	<i>Раждаемост : абс.брой, души коеф. на ражд., ‰</i>	<i>Смъртност: абс.брой, души коеф. на смъртн., ‰</i>	<i>Естествен прираст: абс.брой, души коеф.ест.пр., ‰</i>
1985г. 220 878 д. /Пр.1975г./	118 955 ; 13.3	107 485 ; 12.0	11 470 ; 1.3
1986г.	120 078 ; 13.4	104 039 ; 11.6	16 039 ; 1.8
1987г.	116 672 ; 13.0	107 213 ; 12.0	9 459 ; 1.0
1988г.	117 440 ; 13.1	107 385 ; 12.0	10 055 ; 1.1
1989г.	112 289 ; 12.6	106 902 ; 12.0	5 387 ; 0.6
1990г.	105 180 ; 12.1	108 608 ; 12.5	-3 428 ; -0.4
1991г.	95 910 ; 11,1	110 423 ; 12.8	-14 513 ; -1.7
1992 г. 4 135 д. /Пр.1985г./ Ср. ст-ст Пр.1985г. – Пр.1992г. Ср.ст1989г.-Пр.1992г -31 418 д.	89 134 ; 10.4 ср.108 100; ср. 12,2 ср.100 628; ср.11,6	107 998 ; 12.7 ср. 107 510; ср. 12,2 ср.108 483;ср. 12,5	-18 864 ; -2.3 ср. 591 ; ср. 0,0001 ср. -7 855; ср. -0,9
1993г.	84 400 ; 10.0	109 540 ; 12.9	-25 140 ; -2.9
1994г.	79 442 ; 9.4	111 787 ; 13.2	-32 345 ; -3.8
1995г.	71 967 ; 8.6	114 670 ; 13.6	-42 703 ; -5.0
1996г.	72 188 ; 8.6	117 056 ; 14.0	-44 868 ; -5.4
1997г.	64 125 ; 7.7	121 861 ; 14.7	-57 736 ; -7.0
1998г.	65 361 ; 7.9	118 190 ; 14.3	-52 829 ; -6.4
1999г.	72 291 ; 8.8	111 786 ; 13.6	-39 495 ; -4.8
2000г. -336 524 д./Пр. 1992г./ Ср. ст-ст Пр.1992г. - Пр.2001г.	73 679 ; 9.0 ср.72 932; ср.8,8	115 087 ; 14.1 ср.114 997; ср. 13,9	-41 408 ; -5.1 ср. -42 066; ср. -5,1
2001г.	68 180 ; 8.6	112 368 ; 14.2	-44 188 ; -5.6
2002г.	66 499 ; 8.5	112 671 ; 14.3	-46 118 ; -5.8
2003г.	67 359 ; 8.6	111 927 ; 14.3	-44 568 ; -5.7
2004г.	69 866 ; 9.0	110 110 ; 14.2	-40 224 ; -5.2
2005г.	71 075 ; 9.2	113 374 ; 14.6	-42 299 ; -5.4
2006г.	73 987 ; 9.6	113 348 ; 14.7	-39 460 ; -5.1
2007г.	75 349 ; 9.8	113 004 ; 14.8	-37 655 ; -5.0
2008г.	77 712 ; 10.2	110 523 ; 14.5	-32 811 ; -4.3
2009г.	80 956 ; 10.7	108 068 ; 14.2	-27 112 ; -3.5
2010г. -389 087 д./Пр. 2001г./ Ср. ст-ст Пр.2001г. – Пр.2011г. Ср. ст-ст 1989г. – 2010г.	75 513 ; 10.0 ср. 72 650; ср. 9,4 ср. 77 840; ср. 9,6	110 165 ; 14.6 ср. 111 556; ср. 14,5 ср. 112 249; ср. 13,9	-34 652 ; -4.6 ср. -38 909; ср. -5,1 ср.-34 411; ср. -4,3
2011г.	70 846 ; 9.6	108 258 ; 14.7	-37 412 ; -5.1
2012г.	69 121 ; 9.5	109 281 ; 15.0	-40 160 ; -5.5
2013г.	66 578; 9.2	104 345; 14.4	-37 767; -5,2

Източник: НСИ, Преброяване на населението 02.12.1975г.; 04.12.1985г.; 04.12.1992г.; 01.03.2001г.; 01.02.2011г.

Забележка: 1. С удебелен шрифт са годините от наблюдавания период, а в края на подпериодите и целия период са средните стойности на процесите.

2. Данните от Преброявания 1975г., 1985г., 1992г. се приемат като крайни /31.12./ за съответната година, а Преброявания 2001г. и 2011г. се приемат като крайни /31.12./ за предходните години, съответно 2000г. и 2010г. Годините на Преброяванията са подчертани.

Приложение 4. ЕМИГРИРАЛИ ЛИЦА И ВЪНШНО МИГРАЦИОННО САЛДО, ВЪТРЕШНИ МИГРАЦИИ И ИМИГРИРАЛИ ЛИЦА И ЕСТЕСТВЕН ПРИРАСТ В Р.БЪЛГАРИЯ, ПО СТАТИСТИЧЕСКИ ЗОНИ, РАЙОНИ И ОБЛАСТИ ПРЕЗ НАБЛЮДАВАНИЯ ПЕРИОД 1989-2010Г./в брой лица/

	1989-1992г.			1993-2000г.			2001-2010г.			1989-2010г.		
Стат.зони, райони и области	ВнМс /брой/	Вътр. мигр. /брой/	Естеств. пр-ст /брой/	Емигр.лица/ ВнМс /брой/	Вътр. мигр./ Имигр.лица /брой/	Естеств. пр-ст /брой/	Емигр.лица/ ВнМс /брой/	Вътр. мигр./ Имигр.лица /брой/	Естеств. пр-ст /брой/	Емигр.лица/ ВнМс /брой/	Вътр. мигр./ Имигр.лица /брой/	Естеств. пр-ст /брой/
БЪЛГАРИЯ	-467 902	0	-31 418	231 149/ -221 915	0/9 234	-336 502	219 096/ -175 246	0 / 43 850	-389 042	918 147/ -865 063	0/53 084	-756 962
<i>С и ЮИ България</i>	-231 799	-1 185	-35 448	126 543/ -122 594	-26 109/ 3 949	-209 378	151 428/ -129 810	-97 376/ 21 618	243 600	509 770/ -484 203	-124 670/ 25 567	-488 426
СЗ район	-29 068	6 129	-28 268	29553/-28912	-16 984/641	-84 189	51759/-47162	-44 290/4 597	-98 714	110380/-105142	-55 145/5 238	-211 171
Видин	-4 667	1 723	-4 849	4 704/-4 641	-3 212/63	-13 709	9 204/-8 668	-3 650/ 536	-16 738	18 575/-17 976	-5 139/599	-35 296
Враца	-9 096	3 093	-6 810	4 594/-4 516	-4 201/78	-18 926	9 064/-8 091	-27 579/ 973#	-20 518	22 754/-21 703	-28 687/1 051	-46 254
Ловеч	-4 474	670	-4 339	6 227/-6 094	-1 363/133	-12 854	9 050/-8 434	-5 640/ 616	-14 455	19 751/-19 002	-6 333/749	-31 648
Монтана	-7 250	2 393	-5 957	5 225/-5 166	-3 939/59	-16 835	6 016/-5 396	-9 000/ 620	-19 764	18 491/-17 812	-10 546/679	-42 556
Плевен	-3 581	-1 750	-6 313	8 803/-8 495	-4 269/308	-21 865	18425/-16 573	1 579/ 1 852#	-27 239	30 809/-28 649	-4 440/2 160	-55 417
СЦ район	-70 441	-11 535	-12 650	37202/-36261	-4 389/941	-58 892	40850/-35570	-31 600/5 280	-69 589	148493/-142272	-47 524/6 221	-141 131
В.Търново	-12 281	3 226	-7 195	7 244/-6 978	3 414/266	-21 515	8 151/-6 767	-5 500/1 384	-22 411	27 676/-26 026	1 140/1 650	-51 121
Габрово	-3 207	-1 861	-3 185	8 426/-8 283	418/143	-9 997	5 923/-5 181	-3 800/ 742	-12 442	17 556/-16 671	-5 243/885	-25 624
Разград	-26 669	-3 520	-1 070	7 422/-7 204	-1 367/218	-6 422	12852/-12 004	-7 500/ 848	-7 723	46 943/-45 877	-12 387/1 066	-15 215
Русе	-19 780	-5 813	-650	6 505/-6 269	-2 530/236	-13 746	6 821/-5 299	-7 500/1 522	-18 106	33 106/-31 348	-15 843/1 758	-32 502
Силистра	-8 504	-3 567	-550	7 605/-7 527	-4 324/78	-7 212	7 103/-6 319	-7 300/ 784	-8 907	23 212/-22 350	-15 191/862	-16 669
СИ район	-85 142	5 503	1 214	24344/-22948	5 235/1 396	-30 399	25395/-19567	-1 710/5 828	-31 923	134881/-127657	9 028/7 224	-61 108
Варна	-9 052	4 273	1 223	3 346/-2 578	11 671/768	-10 050	2 982/0*	19 520/2 982	-6 459	15 380/-11 630	35 464/3 750	-15 286
Добрич	-27 682	1 987	450	7 578/-7 419	-2 893/159	-7 251	8 451/-7 407	-8 230/1 044	-9 903	43 711/-42 508	-9 136/1 203	-16 704
Търговище	-8 052	-3 026	-1 009	4 382/-4 293	-3 773/89	-5 584	4 895/-4 285	-5 500/ 610	-7 086	17 329/-16 630	-12 299/699	-13 679
Шумен	-40 356	2 269	550	9 038/-8 658	230/380	-7 514	9 067/-7 875	-7 500/1 192	-8 475	58 461/-56 889	-5 001/1 572	-15 439
ЮИ район	-47 148	-1 282	4 256	35444/-34473	-9 971/971	-35 898	33424/-27511	-19 776/5 913	-43 374	116016/-109132	-31 029/6 884	-75 016
Бургас	-9 560	-354	1 150	7 330/-6 932	-89/398	-10 517	6 808/-4 850	7 377/ 1 958	-10 257	23 698/-21 342	6 954/2 356	-19 624
Сливен	-7 204	-189	970	9 809/-9 638	-2 851/171	-3 822	10 083/-8 802	-9 153/ 1 281	-3 003	27 096/-25 644	-12 193/1 452	-5 855
Ст. Загора	-20 607	-597	1 410	9 545/-9 258	-3 402/287	-14 064	6 868/-4 966	-12 500/1 902	-19 884	37 020/-34 831	-16 499/2 189	-32 538

Ямбол	-9 777	-142	726	8 760/-8 645	-3 629/115	-7 495	9 665/-8 893	-5 500/ 772	-10 230	28 202/-27 315	-9 271/887	-16 999
	1989-1992г.			1993-2000г.			2001-2010г.			1989-2010г.		
Стат.зони, райони и области	ВнМс /брой/	Вътр. мигр. /брой/	Естеств. пр-ст /брой/	Емигр.лица /ВнМс /брой/	Вътр. мигр/ Имигр лица /брой/	Естеств. пр-ст /брой/	Емигр.лица / ВнМс /брой/	Вътр. мигр./ Имигр. лица /брой/	Естеств. пр-ст /брой/	Емигр.лица /ВнМс /брой/	Върт. мигр./ Имигр. лица /брой/	Естеств. пр-ст /брой/
ЮЗ и ЮЦ България	-236 103	1 185	4 030	104 606/ -99 321	26 109/ 5 285	-127 124	67 668/ -45 436	97 376/ 22 232	-145442	408 377/ -380 860	124 670/ 27 517	-268 536
ЮЗ район	-38 751	-15 380	-2 255	43139/-39484	38 166/3655	-77 440	23 671/-9 871	126 952/13 800	-81 854	105 561/-88 106	149738/17455	-161 549
Благоевград	-174	-2 442	500	2 677/-2 322	-2 219/355	-5 923	5 443/-3 476	-9 000/1 967	-5 145	8 294/-5 972	-13 661/2 322	-10 568
Кюстендил	-1 840	-2 586	-1000	5 780/-5 687	-2 792/93	-10 334	7 169/-6 395	-5 000/ 774	-14 453	14 789/-13 922	-10 378/867	-25 787
Перник	-6 776	-4 310	-500	2 417/-2 354	-1 494/63	-9 627	522/0*	-2 603*/ 522	-13 699	9 715/-9 130	-8 407/585	-23 826
София/обл	-3 876	-5 029	-1 455	717/-633	-1 536/84	-14 553	646/0*	-4 689*/ 646	-21 062	5 239/-4 509	-11 254/730	-37 070
София/стол	-26 085	-1 013	200	31548/-28488	46 207/3060	-37 003	9891/0*	148 244/ 9891*	-27 495	67 524/-54 573	193438/12951	-64 298
ЮЦ район	-197 352	16 565	6 285	61467/-59837	-12057/1630	-49 684	43997/-35565	-29 576/8 432	-63 588	302816/-292754	-25068/10062	-106 987
Кърджали	-91 994	-380	560	32216/-32 033	-3 360/183	-3 840	5 988/-4 825	-5 500/1 163	-886	130198/-128 852	-9 240/1 346	-4 166
Пазарджик	-11 534	4 506	1 274	3 688/-3 509	-3 850/179	-8 041	12875/-11 395	-13000/1480	-10 780	28 097/-26 438/	-12 344/1 659	-17 547
Пловдив	-51 855	10 733	3 100	6 829/-5 836	4 495/993	-22 537	11 588/-7 437	3 424/ 4 151	-28 776	70 272/-65 128	18 652/5 144	-48 213
Смолян	-8 815	2 157	350	6 372/-6304	-5 239/68	-2 944	6 935/-6 551	-6 500/ 384	-5 263	22 122/-21 670	-9 582/452	-7 857
Хасково	-33 154	-451	1 001	12362/-12 155	-4 103/207	-12 322	6 611/-5 357	-8 000/1 254	-17 883	52 127/-50 666	-12 554/1 461	-29 204

*Обл. Перник и София/обл./ компенсират от части дефицита от вътрешни миграции към София/стол./, до който се достига според резултатите от Преброяване 2011.Област Варна също има дефицит на вътрешни миграции след Преброяване 2011г.

#Община Кнежа преминава от Област Враца към Област Плевен през м.август 2001г.

Приложение 5. **СРЕДНОГОДИШНИ КОЕФИЦИЕНТИ НА ВЪТРЕШНО МИГРАЦИОННО САЛДО/ВтМс/, ВЪНШНО МИГРАЦИОННО САЛДО/ВнМс/, ОБЩО МИГРАЦИОННО САЛДО/ОбМс/ И ЕСТЕСТВЕН ПРИРАСТ/Епр/ ПО СТАТИСТИЧЕСКИ ЗОНИ, РАЙОНИ И ОБЛАСТИ В ПРОМИЛИ (‰)**

Статист.зони, райони и области	1989г. - 1992г.				1993г. - 2000г.				2001г. - 2010г.				1989г. - 2010г.			
	ВтМс ‰	ВнМс, ‰	ОбМс, ‰ Вт+ВнМс	Епр, ‰	ВтМс ‰	ВнМс, ‰	ОбМс, ‰ Вт+ВнМс	Епр, 0/00	ВтМс ‰	ВнМс, ‰	ОбМс, ‰ Вт+ВнМс	Епр, ‰	ВтМс ‰	ВнМс, ‰	ОбМс, ‰ Вт+ВнМс	Епр, ‰
БЪЛГАРИЯ	0	-13,4	-13,4	-0,9	0	-3,35	-3,35	-5,1	0	-2,3	-2,3	-5,05	0	-4,9	-4,9	-4,3
<i>С и ЮИ България</i>	-0,6	-12,3	-12,9	-1,9	-0,7	-3,45	-4,15	-5,9	-2,4	-3,2	-5,6	-6,0	-1,3	-5,2	-6,5	-5,2
СЗ район	1,3	-6,1	-4,8	-5,9	-1,9	-3,3	-5,2	-9,5	-4,6	-4,9	-9,5	-10,3	-2,4	-4,6	-7,0	-9,2
Видин	2,7	-7,5	-4,8	-7,8	-2,8	-4,05	-6,85	-12,0	-7,4	-3,1	-10,5	-14,3	-1,8	-6,2	-8,0	-12,2
Враца	2,8	-8,2	-5,4	-6,1	-2,0	-2,2	-4,2	-9,1	-13,2	-3,9	-17,1	-9,8	-5,5	-4,1	-9,6	-8,9
Ловеч	0,9	-5,75	-4,85	-5,6	-0,9	-4,2	-5,1	-8,9	-3,6	-5,3	-8,9	-9,1	-1,7	-5,1	-6,8	-8,4
Монтана	2,8	-8,5	-5,7	-7,0	-2,5	-3,3	-5,8	-10,6	-5,4	-3,2	-8,6	-11,85	-2,6	-4,4	-7,0	-10,5
Плевен	-1,2	-2,5	-3,7	-4,5	-1,6	-3,2	-4,8	-8,3	0,5	-5,4	-4,9	-8,9	-0,6	-4,1	-4,7	-7,9
СЦ район	-2,5	-15,4	-17,9	-2,8	-0,5	-4,25	-4,3	-6,9	-3,35	-3,8	-7,15	-7,4	-2,1	-6,4	-8,5	-6,3
В.Търново	2,5	-9,4	-6,9	-5,5	1,4	-2,8	-1,4	-8,7	-1,95	-2,4	-4,35	-7,95	0,2	-4,0	-3,8	-7,8
Габрово	-2,8	-4,8	-7,6	-4,8	0,3	-6,7	-6,4	-8,0	-2,8	-3,8	-6,6	-9,2	-1,6	-5,2	-6,8	-7,95
Разград	-4,8	-36,4	-41,2	-1,5	-1,0	-5,4	-6,4	-4,8	-5,4	-8,7	-14,1	-5,6	-3,7	-13,6	-17,3	-4,5
Русе	-4,8	-16,4	-21,2	-0,5	-1,1	-2,8	-3,9	-6,2	-2,9	-2,1	-5,0	-7,1	-2,7	-5,3	-8,0	-5,5
Силистра	-5,3	-12,7	-18,0	-0,8	-3,5	-6,1	-9,6	-5,8	-5,5	-4,7	-10,2	-6,7	-4,75	-7,0	-11,75	-5,2
СИ район	1,2	-19,2	-18,0	0,3	0,6	-2,75	-2,15	-3,65	-0,2	-2,0	-2,2	-3,2	0,4	-5,65	-5,25	-2,7
Варна	2,3	-4,9	-2,6	0,7	3,2	-0,7	2,5	-2,8	4,2	0	4,2	-1,4	3,5	-1,15	2,35	-1,5
Добрич	2,0	-28,2	-26,2	0,5	-1,6	-4,1	-5,7	-4,0	-4,0	-4,5	-8,5	-4,8	-1,9	-8,9	-10,8	-3,5
Търговище	-4,8	-12,8	-17,6	-1,6	-3,2	-3,7	-6,9	-4,8	-4,1	-3,2	-7,3	-5,3	-3,95	-5,3	-9,25	-4,4
Шумен	2,4	-42,4	-40,0	0,6	0,1	-5,0	-4,9	-4,3	-3,8	-4,0	-7,8	-4,3	-1,1	-12,35	-13,45	-3,35
ЮИ район	-0,25	-9,3	-9,55	0,9	-1,0	-3,5	-4,5	-3,7	-1,7	-2,4	-4,1	-3,8	-1,2	-4,2	-5,4	-2,9
Бургас	-0,2	-5,4	-5,6	0,65	-0,03	-2,0	-2,03	-3,0	1,8	-1,15	0,65	-2,4	-0,7	-2,3	-3,0	-2,1
Сливен	-0,2	-7,6	-7,8	1,0	-1,5	-5,2	-6,7	-2,1	-4,4	-4,2	-8,6	-1,4	-2,5	-5,3	-7,8	-1,2
Ст. Загора	-0,4	-12,65	-13,05	0,9	-1,1	-3,0	-4,1	-4,5	-3,5	-1,4	-4,9	-5,55	-2,0	-4,2	-6,2	-3,9
Ямбол	-0,2	-13,55	-15,55	1,0	-2,7	-6,4	-9,1	-5,5	-3,8	-6,1	-9,9	-7,0	-2,65	-7,8	-10,45	-4,9

Статист.зони, райони и области	1989г. - 1992г.				1993г. - 2000г.				2001г. - 2010г.				1989г. - 2010г.			
	ВтМс, о/оо	ВнМс, о/оо	ОбМс, о/оо Вт+ВнМс	Епр, о/оо	ВтМс, о/оо	ВнМс, о/оо	ОбМс, о/оо Вт+ВнМс	Епр, о/оо	ВтМс, о/оо	ВнМс, о/оо	ОбМс, о/оо Вт+ВнМс	Епр, о/оо	ВтМс, о/оо	ВнМс, о/оо	ОбМс, о/оо Вт+ВнМс	Епр, о/оо
ЮЗ и ЮЦ България	0,07	-14,7	-14,63	0,25	0,85	-3,2	-2,35	-4,1	2,65	-1,2	1,45	-4,0	1,5	-4,6	-3,1	-3,2
ЮЗ район	-1,7	-4,4	-6,1	-0,3	2,2	-2,3	-0,1	-4,5	6,0	-0,5	5,5	-3,9	3,2	-1,9	1,3	-3,4
Благоевград	-1,7	-0,1	-1,8	0,35	-0,8	-0,8	-1,6	-2,1	-2,7	-1,0	-3,7	-1,55	-1,8	-0,8	-2,6	-1,4
Кюстендил	-3,5	-2,5	-6,0	-1,4	-2,0	-4,1	-6,1	-7,4	-3,3	-4,2	-7,5	-9,5	-2,9	-3,8	-6,7	-7,1
Перник	-6,4	-10,0	-16,4	-0,7	-1,2	-1,9	-3,1	-7,7	-1,8	0	-1,8	-9,7	-2,5	-2,8	-5,3	-7,2
София/обл.	-4,3	-3,3	-7,6	-1,2	-0,7	-0,3	-1,0	-6,6	-1,8	0	-1,8	-8,1	-1,9	-0,8	-2,7	-6,25
София/стол.	-0,2	-5,4	-5,6	0,04	4,85	-3,0	1,85	-3,9	12,1	0	12,1	-2,2	7,2	-2,0	5,2	-2,4
ЮЦ район	2,3	-27,15	-24,85	0,9	-0,9	-4,4	-5,3	-3,7	-1,9	-2,3	-4,2	-4,1	-0,7	-8,1	-8,8	-3,0
Кърджали	-0,4	-92,3	-92,7	0,6	-2,1	-20,0	-22,1	-2,4	-3,5	-3,0	-6,5	-0,6	-2,3	-31,9	-34,2	-1,0
Пазарджик	3,4	-8,8	-5,4	1,0	-1,5	-1,4	-2,9	-3,1	-4,4	-3,8	-8,2	-3,6	-1,8	-3,9	-5,7	-2,6
Пловдив	3,5	-17,1	-13,6	1,0	0,8	-1,0	-0,2	-3,85	0,5	-1,05	-0,55	-4,1	1,2	-4,1	-2,9	-3,0
Смолян	3,4	-14,0	-10,6	0,55	-4,4	-5,25	-9,65	-2,45	-4,9	-5,0	-9,9	-4,0	-3,1	-6,95	-10,05	-2,5
Хасково	-0,35	-25,7	-26,05	0,8	-1,7	-5,1	-6,8	-5,2	-3,0	-2,0	-5,0	-6,7	-2,0	-8,1	-10,1	-4,7

Забележка: 1. Средногод. коефициент на миграционен прираст/вътрешно миграционно салдо/е изчислен по формулата $K_{ВтМс} = (I + E / S_{ср.г.}) \cdot 1000 / n$; I – заселили се лица; E – изселили се лица; n – брой години в периода; $S_{ср.г.}$ – средногодишно население.

2. Средногод. коефициент на миграционен прираст/външно миграционно салдо/е изчислен по формулата $K_{ВнМс} = (I + E / S_{ср.г.}) \cdot 1000 / n$; I – заселили се лица; E – изселили се лица; n – брой години в периода; $S_{ср.г.}$ – средногодишно население.

3. Средногод. коефициент на естествен прираст е изчислен по формулата $K_{Епр} = (N - M / S_{ср.г.}) \cdot 1000 / n$; N – брой родени; M – брой починали; n – брой години в периода; $S_{ср.г.}$ – средногодишно население.

4. Вътрешното миграционно за страната е равно на 0, защото броя на заселилите се е равен на броя на изселилите се, смяна на местоживеенето в страната.

Приложение 6. БРОЙ И ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ ЕМИГРИРАЛИ ЛИЦА ПО ОБЛАСТИ ЗА НАБЛЮДАВАНИЯ ПЕРИОД

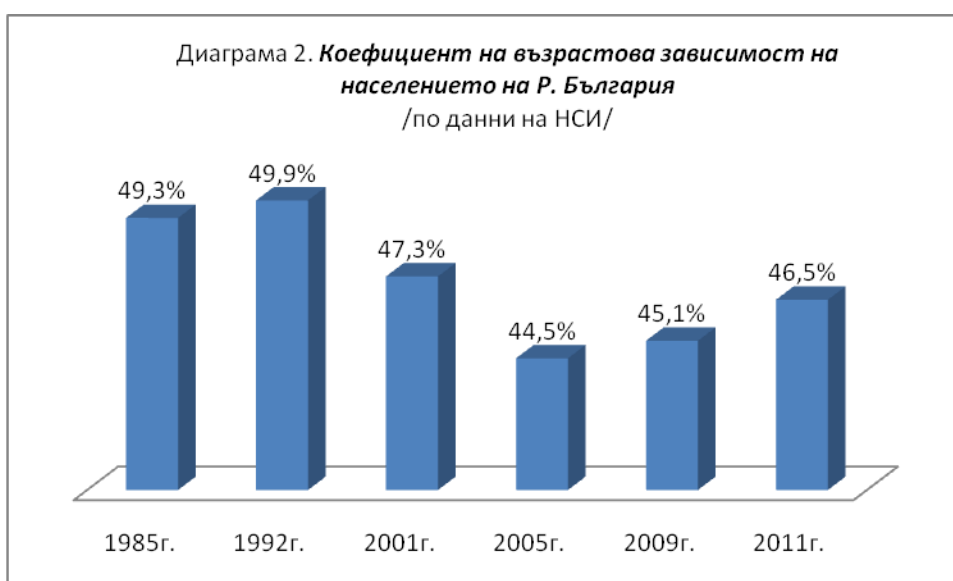
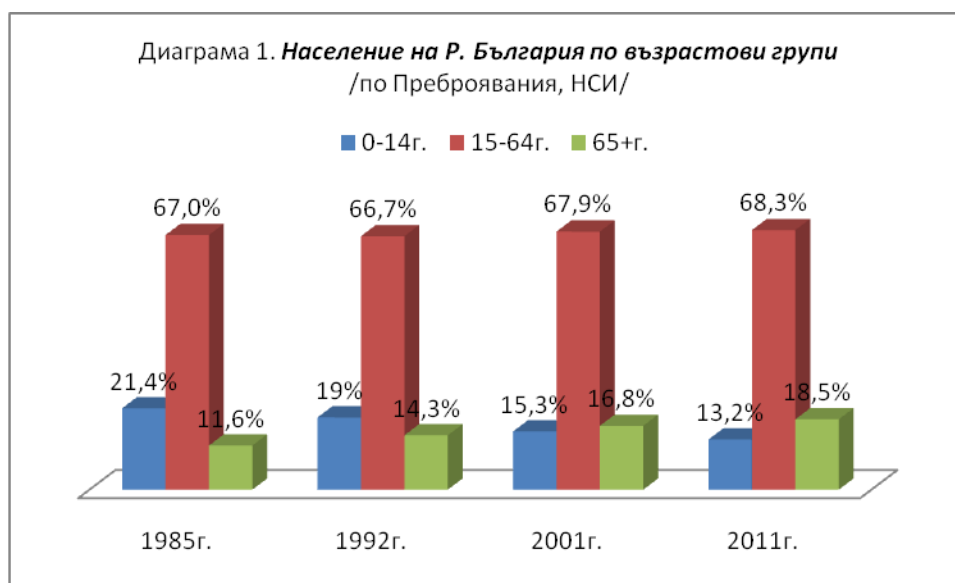
1989-1992г.			1993-2000г.			2001-2010г.			1989-2010г.		
Област	Емигранти	%	Област	Емигранти	%	Област	Емигранти	%	Област	Емигранти	%
1.Кърджали	91 994	19,7	1.Кърджали	32 033	14,4	1.Плевен	16 573	9,5	1.Кърджали	128 852	14,9
2.Пловдив	51 855	11,1	2.София/с-ца	28 488	12,8	2.Разград	12 004	6,85	2.Пловдив	65 128	7,5
3.Шумен	40 356	8,6	3.Хасково	12 155	5,5	3.Пазардж.	11 395	6,5	3.Шумен	56 889	6,6
4.Хасково	33 154	7,1	4.Сливен	9 638	4,4	4.Ямбол	8 893	5,1	4.София/с-ца/	54 573	6,3
5.Добрич	27 682	5,9	5.Ст.Загора	9 258	4,2	5.Сливен	8 802	5,0	5.Хасково	50 666	5,9
6.Разград	26 669	5,7	6.Шумен	8 658	3,9	6.Видин	8 668	4,95	6.Разград	45 877	5,3
7.София/с-ца/	26 085	5,6	7.Ямбол	8 645	3,9	7.Ловеч	8 434	4,8	7.Добрич	42 508	4,9
8.Ст. Загора	20 607	4,4	8.Плевен	8 495	3,8	8.Враца	8 091	4,6	8.Ст.Загора	34 831	4,0
9.Русе	19 780	4,2	9.Габрово	8 283	3,7	9.Шумен	7 875	4,5	9.Русе	31 348	3,6
10.В.Търново	12 281	2,6	10.Силистра	7 527	3,4	10.Пловдив	7 437	4,2	10.Плевен	28 649	3,3
11.Пазарджик	11 534	2,5	11.Добрич	7 419	3,3	11.Добрич	7 407	4,2	11.Ямбол	27 315	3,2
12.Ямбол	9 777	2,1	12.Разград	7 204	3,25	12.В.Търново	6 767	3,9	12.Пазарджик	26 438	3,1
13.Бургас	9 560	2,0	13.В.Търново	6 978	3,2	13.Смолян	6 551	3,7	13.В.Търново	26 026	3,0
14.Враца	9 096	1,94	14.Бургас	6 932	3,1	14.Кюстендил	6 395	3,65	14.Сливен	25 644	2,95
15.Варна	9 052	1,93	15.Смолян	6 304	2,85	15.Силистра	6 319	3,6	15.Силистра	22 350	2,6
16.Смолян	8 815	1,9	16.Русе	6 269	2,8	16.Монтана	5 396	3,1	16.Враца	21 703	2,5
17.Силистра	8 504	1,8	17.Ловеч	6 094	2,7	17.Хасково	5 357	3,05	17.Смолян	21 670	2,5
18.Търговище	8 052	1,7	18.Пловдив	5 836	2,6	18.Русе	5 299	3,0	18.Бургас	21 342	2,45
19.Монтана	7 250	1,54	19.Кюстендил	5 687	2,5	19.Габрово	5 181	2,95	19.Ловеч	19 002	2,2
20.Сливен	7 204	1,5	20.Монтана	5 166	2,3	20.Ст.Загора	4 966	2,85	20.Видин	17 976	2,1
21.Перник	6 776	1,4	21.Видин	4 641	2,2	21.Бургас	4 850	2,8	21.Монтана	17 812	2,05
22.Видин	4 667	1,1	22.Враца	4 516	2,1	22.Кърджали	4 825	2,75	22.Габрово	16 671	1,93
23.Ловеч	4 474	0,9	23.Търговище	4 293	1,9	23.Търговище	4 285	2,45	23.Търговище	16 630	1,92
24.София/обл/	3 876	0,84	24.Пазарджик	3 509	1,6	24.Благоевград	3 476	2,0	24.Кюстендил	13 922	1,6
25.Плевен	3 581	0,81	25.Варна	2 578	1,2	25.Варна	0	0,0*	25.Варна	11 639	1,35
26.Габрово	3 207	0,7	26.Перник	2 354	1,1	26.Перник	/1 603/	0,0*	26.Перник	9 130	1,05
27.Кюстендил	1 840	0,4	27. Благоевгр.	2 322	1,0	27.София/обл/	/6 058/	0,0*	27.Благоевград	5 972	0,7
28.Благоевгр.	174	0,04	28.София/обл	633	0,3	28.София/с-ца/	/-103 690/	0,0*	28.София/обл/	4 509	0,5
БЪЛГАРИЯ	467 902	100	БЪЛГАРИЯ	221 915	100	БЪЛГАРИЯ	175 246	100	БЪЛГАРИЯ	865 063	100

Вторичните показатели отразяват качествените промени и прогнозираят тенденциите за развитието в структурите на населението.

-Коефициента на възрастова зависимост се формира от отношението на сбора на населението до 0-14г. и над 65г. към това от групата 15-64г. в проценти.

$$V\% = S_{0-14} + S_{65+} / S_{15-64}$$

Параметърът дава точна информация за възрастовата структура на населението, демографската и социална натовареност на трудоспособното и заетото население.

-Коефициента на демографско заместване характеризира възпроизводството на трудовите ресурси.

$$Z\% = S_{15-19}/S_{60-64}$$

Той характеризира средния брой лица от най-младшата възрастова група на трудоспособното население, които заместват едно лице от най-старшата трудоспособна възрастова група.

Диаграма 3. *В данните за 1992г. за предпензионно поколение е взета възрастовата група 55-60г., според действащото трудово законодателство

В този раздел са разгледани заплахи, произтичащи от демографската криза. Те са сведени до три основните вида:

-Заплахи за националната сигурност.

-Заплахи за интелектуалния потенциал и работната сила

-Заплахи, произтичащи от неравномерното териториално разпределение на населението и неравенства в социално-икономическото развитие на регионите

Дисертацията завършва с оценка на демографската ситуация в България, която е идентична по структура с тази на областите и статистическите райони.

В заключението на разработката са направени изводи и описани потенциални възможности за смекчаване на демографската криза и стопиране на негативните процеси.

3.ИЗВОДИ, ПРИНОСНИ МОМЕНТИ, И ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Изводи. В проведеното изследване емиграционните процеси след 1989г. придобиха определени специфични особености:

1. Миграциите, освен доминиращия за високо развитите общества социално-икономически фактор, характерен за икономическата трудова миграция, се повлияха силно и от етнически и политически фактори. Въпреки запазване на социалния мир и етническата толерантност по време на прехода, тази етно-политическа окраска се оказва фактор във вътрешно-политическия живот чрез изборен туризъм, опити за етнизирание на вота и съмнения за непрозрачност на изборния процес в задграничните секции, особено Р. Турция, което предизвиква противоречиви усещания в обществото.

2. Миграциите протекоха изцяло под влиянието на „изтласкващите“ фактори и логично българските емигранти в огромната си част са ниско и средно образована работна ръка, изпълняваща ниско и средно квалифицирани приложни дейности с ниска степен на възможности за професионално развитие. Това доведе до липса на очаквания положителен ефект, въпреки паричните трансфери, оценявани на между 1 и 3 млрд. евро годишно, ремиграцията е слаба, предизвикана от икономическата криза и ниско активна в България, а пренос на иновационни идеи, добри практики в малкия и среден бизнес, положителен опит от структури на гражданското общество и местната власт почти липсват, или, ако има, остават нечути или задушени.

3. Външните миграции в България след 1989г. са с изключително високо отрицателно салдо. Процесът е изцяло доминиран от изселванията, в огромната си част на работоспособни млади и хора на средна възраст. Заселванията и ремиграцията се увеличават леко едва след влизането на страната в ЕС и настъпването на икономическата криза.

4. Емиграцията от България доведе до безпрецедентен срив в баланса на демографските процеси и деформация на демографските структури, характерни за нация, която от дълго време се намира в състояние на война. Настъпилата демографска криза е последица от недооценяването от страна на управляващите на последствията от постоянното напускане на млади хора и липсата на управленска далновидност, инициатива и действия за задържане на процеса на емиграция, главно чрез икономически мерки

След извършените задълбочени изследвания върху количествените демографски показатели на населението на страната, ръст и динамика в брой население и съставните му естествен прираст и миграции /вътрешни и външни/, разгледани детайлно на пространствено ниво NUTS 2 – икономически райони и NUTS 3 – административни области и обобщени на национално ниво, могат да се направят следните заключения:

1. Външните миграции имат водеща, но не и определяща роля в процеса на намаляване на населението през наблюдавания период 1989-2010г. Техният относителен дял от общото намаление на населението е 53,3%, който не дава възможност те да бъдат фаворизирани. Действително ударът, който те нанесоха по възрастовата структура на населението, особено след първия, най-интензивен период, бе изключително силен, но не и непреодолим.

2. Основната причина за драстичното намаление на населението се корени в низходящото икономическо развитие на страната и тотално дискредитираната социална и пенсионна система, предизвикани от компрометирания и изпълнен с безотговорност и непрозрачни сделки политически живот, от корупцията във всички етажи на изпълнителната, съдебна и местна власт, от формализма в административното обслужване. Всичко това буквално срива възпроизводствената мотивация, социално-психологическия и ценностен модел на хората и изведе естествения прираст като основен фактор за намаление на населението в последните 15 години на наблюдавания период 1989-2010г.

3. Изключително притеснителна е детността на българските жени, която вече е под 1,5 деца, като в българската етническа група тя е 1,2-1,3 деца, а в ромската и турската надхвърля 2,0 деца. Значителен е относителния дял във възрастовите групи до 20г., които не са от българската етническа група. Това сериозно поставя въпроса за деетнизация и дехристиянизация на страната в недалечно бъдеще или поне това да не бъдат ярко доминиращите етнос и религия в България.

4. Страната се намира в демографска криза, за преодоляването на която, макар и с бавни темпове, все още има достатъчен демографски ресурс във фертилните поколения, икономически възможности и работна сила за стопанско оживление и нелош финансов гръб в условията на европейското ни членство. Страната има нужния научен и академичен потенциал за отговорни концептуални решения и безпристрастни практически подходи в областта на демографската политика. Всяко забавяне обаче води страната към неминуема демографска катастрофа.

Приносни моменти.

Теоретико-методологични приноси.

1. Типизация на външните миграции от България според миграционните модели и историческа периодизация с основните миграционни фактори и посока на миграциите.
2. Очертани са специфичните особености на външните миграции след 1989г.
3. Изведени са основните параметри на демографската криза и ролята на външните миграции в нея и произтичащите заплахи от това.

Научно-приложни приноси.

1. Приложен е Метода на Джон Уеб за диференциране по елементи на ръста в брой население на регионално ниво и национален мащаб, както и съответната типизация отразяваща връзката население-пространство-регионално развитие, проследена е динамиката в процеса.

2. Установен е абсолютния брой и относителния дял на външномиграционното салдо, вътрешномиграционното салдо и естествения прираст в динамиката на брой население на регионално ниво.

3. Разграничени са основните етапи на емиграционния процес и факторите, които са ги предизвикали. Определени са посоката и обема на миграционните потоци и основните приемащи страни.

Публикация.

Георгиев, А. Влияние на външните миграции в България върху националната сигурност, Сборник доклади Юбилейна научна конференция на Факултет „Национална сигурност и отбрана”, ВА „Г.С. Раковски” 21-22.05.2014г., Годишник на Факултет „НСО”, ВА, София, 2014г.

В заключение искам да изкажа благодарността си на преподавателите от катедра „Регионално развитие” и специално на научния ми ръководител проф. д-р П. Славейков за оказаната методическа и практическа помощ при разработката на изследването.